

บทความวิจัย

เรื่อง การเมืองการปกครองของจีนสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ถึงจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้

โดย

นางสาวเจนจิรา คำจ่าง

รหัสนักศึกษา 05610775

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสกลนคร

ปีการศึกษา 2564

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสกลนคร

ชื่อบทความวิจัย	การเมืองการปกครองของจีนสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ถึงจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้
ผู้เขียน	นางสาวเจนจิรา คำจำง
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	อาจารย์ ดร. พิภู บุชบก
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัย “การเมืองการปกครองของจีนสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ถึงจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์จีนยุคสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ถึงจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ และเพื่อศึกษานโยบายทางการเมืองและระบบแนวคิดในการปกครองของช่วงเวลาดังกล่าวที่ส่งผลให้อาณาจักรต้าฮั่นรุ่งเรืองสูงสุด โดยมีวิธีการศึกษาคือใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นรองที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และนำเสนอในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ในสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ ทรงดำเนินการปกครองแบบอู่เหวยตามแนวคิดลัทธิเต๋า และดำเนินนโยบายทางการเมืองที่เป็นรากฐานอันมั่นคงให้กับราชวงศ์ฮั่นในยุคต่อ ๆ มา มีทั้งนโยบายผ่อนพักราษฎร นโยบายด้านเศรษฐกิจ การปฏิรูประบบตุลาการ นโยบายป้องกันประเทศ ความสัมพันธ์กับดินแดนโดยรอบ เช่น ชงหนุและเวียดนาม การปกครองนครรัฐควบคู่กับการแบ่งเขตการปกครอง และการกำราบจลาจลเจ็ดเจ้านครรัฐ

นอกจากนี้จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ยังได้ดำเนินนโยบายทางการเมืองที่ส่งผลให้อาณาจักรต้าฮั่นรุ่งเรืองเป็นมหาอำนาจ ได้แก่ การลดทอนอำนาจเจ้านครรัฐและปราบปรามผู้มีอิทธิพลภายในประเทศ นโยบายชูปรัชญาขงจื้อเป็นเอก ระบบตรวจคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ นโยบายเศรษฐกิจใหม่ ความสัมพันธ์กับดินแดนใกล้เคียง เช่น ชงหนุ เผ่าฮั่น ดินแดนด้านตะวันตก เวียดนาม เกาหลี ญี่ปุ่น และเอเชียกลาง รวมถึงนโยบายทางการทูต และนโยบายการค้าต่างประเทศ นโยบายต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้อาณาจักรต้าฮั่นกว้างขวางและรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยของจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้

คำสำคัญ : นโยบายทางการเมือง, ระบบแนวคิดในการปกครอง, ฮั่นตะวันตก, จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้, จักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้, จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่องการเมืองการปกครองของจีนสมัยจักรพรรดิอันเหวินตี้ถึงจักรพรรดิอันอู่ตี้ เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450 112 การศึกษาเอกเทศ (Independent Study)

บทความวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจาก อาจารย์ ดร. พิภู บุชบก อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อน ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

เจนจิรา คำจำง

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ค
1. บทนำ.....	4
2. การเมืองการปกครองสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้.....	5
2.1 แผ่นดินจีนสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้.....	5
2.2 นโยบายการปกครองสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้: การวางรากฐาน ความรู้เรื่อง.....	7
3. การเมืองการปกครองในสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้.....	17
3.1 แผ่นดินจีนสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้.....	17
3.2 นโยบายการเมืองการปกครองสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้: ยุครุ่งเรืองแห่งราชวงศ์ฮั่น.....	20
4. บทสรุป.....	38
บรรณานุกรม.....	40

1. บทนำ

ประวัติศาสตร์จีนแสดงให้เห็นว่า เมื่ออาณาจักรหนึ่งได้ก่อตั้งขึ้น พัฒนาจนเจริญรุ่งเรืองก็มักจะค่อย ๆ เติบโตสู่จุดเสื่อมสลาย และถูกแทนที่โดยอาณาจักรอื่นเป็นวงจรเช่นนี้สลับหมุนเวียนอยู่เรื่อยมามากกว่าสิบราชวงศ์ แต่เหตุใดชาวจีนจึงนิยามตนเองว่าเป็นชาวยุคหนึ่ง อาณาจักรอื่นมีเสน่ห์อันใด จึงสามารถตราตรึงให้ชนรุ่นหลังฝังจิต ฝังใจไม่เปลี่ยนแปลง แม้ราชวงศ์อื่นจะล่มสลายและมีราชวงศ์อื่นอีกมากมายเข้ามาแทนที่ (ก๊อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 11)

แผ่นดินจีนที่แตกแยกได้ผนวกรวมกันอีกครั้งในเดือนยี่ปีที่ 202 ก่อน ค.ศ. หลิวปังทำพิธีขึ้นครองราชบัลลังก์เป็นจักรพรรดิองค์แรกแห่งอาณาจักรฮั่น (ก๊อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 61) เมื่อได้ก่อตั้งราชวงศ์ฮั่นขึ้นแล้ว ก็สามารถดำเนินนโยบายที่เป็นการสร้างพื้นฐานสำคัญให้จักรพรรดิราชวงศ์ฮั่นในยุคต้นเจริญรอยตาม ทำให้บัลลังก์จักรพรรดิราชวงศ์ฮั่นมีเสถียรภาพยั่งยืนถึงสี่ศตวรรษ อาณาจักรที่จักรพรรดิราชวงศ์ฮั่นสืบต่อจากองค์ปฐมจักรพรรดิก็แผ่ขยายออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล ราชวงศ์ฮั่นยังยืนอยู่ถึง 426 ปีระหว่างปี 206 ก่อน ค.ศ. ถึง ค.ศ. 220 ยกเว้นเพียง 13 ปีที่หวังหมั่งชิงราชบัลลังก์มาครองและตั้งราชวงศ์ซินขึ้นระหว่าง ค.ศ. 8 ถึง 23 ประวัติศาสตร์จึงแบ่งการปกครองของราชวงศ์ฮั่นเป็นสองยุคคือยุคต้นเรียกว่าฮั่นอัน หรือฮั่นตะวันตก ระหว่างปี 206 ก่อน ค.ศ. ถึง ค.ศ. 8 และระหว่าง ค.ศ. 23 ถึง ค.ศ. 220 อันเป็นราชวงศ์ฮั่นยุคหลังคือตงฮั่นหรือฮั่นตะวันออก อาณาจักรฮั่นมีความยิ่งใหญ่และก็ทรงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ พอจะเทียบอย่างกว้าง ๆ กับอาณาจักรโรมันในยุครุ่งเรือง ยังผลให้ชาวจีนเรียกตนเองว่าฮั่นมาจนทุกวันนี้ (ทวีป วรดิลก, 2542: 164)

ปีที่ 180 ก่อน ค.ศ. หลิวเหิงขึ้นครองราชบัลลังก์แห่งอาณาจักรต้าฮั่นยุคใหม่ สิ่งแรกที่เขาทำคือประกาศนโยบาย “ลดภาษี ลดกำลังพล ลดภาระประชาชน” รับสั่งให้จัดทำแผนลดอากรที่นาและการเกณฑ์พลทหารเพื่อประจําการ รวมถึงการแก้ไขปรับปรุงระบบราชทัณฑ์ตุลาการ ส่งเสริมการเกษตรเพื่อให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ ฮั่นเหวินตี้-หลิวเหิง เป็นฮ่องเต้ที่ได้รับการยกย่องในพระปรีชาสามารถมากที่สุดคนหนึ่งในประวัติศาสตร์จีน (ก๊อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 81) นโยบายดังกล่าวยังต่อเนื่องมาถึงยุคฮั่นจิ้งตี้ทำให้สภาพบ้านเมืองและเศรษฐกิจของอาณาจักรต้าฮั่นขยายตัวอย่างรวดเร็ว ราษฎรมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น นับเป็นยุครุ่งเรืองทางเศรษฐกิจครั้งแรกที่มีการบันทึกหลักฐานเอาไว้ในสังคัมศักดินาของประวัติศาสตร์จีนยุคโบราณ เป็นรากฐานอันมั่นคงที่ทำให้อาณาจักรต้าฮั่นก้าวขึ้นเป็นมหาอำนาจทางการเมืองในยุคจอมจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ในเวลาต่อมา (ก๊อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 77-78)

ในรัชสมัยฮั่นอู่ตี้ เป็นที่ยกย่องกันว่าอารยธรรมจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่นรุ่งเรืองสูงสุดจนนักประวัติศาสตร์จีนยกย่องกันว่าเป็นยุคทองของราชวงศ์ฮั่นตะวันตก (ซีฮั่น) (ทวิป วรรติลก, 2542: 187) จอมจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้-หลิวเซ่อ (156-87 ปีก่อน ค.ศ.) ขึ้นครองราชย์ต่อจากบิดาเมื่ออายุได้ 16 ปี (ปีที่ 141 ก่อน ค.ศ.) อยู่บนบัลลังก์นานถึง 54 ปี ในยุคของฮั่นอู่ตี้ด้วยเหตุที่ฮั่นจิ้งตี้ได้กำหนดให้คณะราชบัณฑิตสายลัทธิขงจื๊อเป็นผู้บรณาการศึกษาให้แก่หลิวเซ่อครั้งยังเป็นรัชทายาท ต่างจากยุคฮั่นเหวินตี้ที่เน้นปรัชญาลัทธิเต๋าเป็นหลัก ส่งผลให้ราชวงศ์ฮั่นในยุคดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงทั้งนโยบายทางการเมืองและระบบแนวคิดในการปกครองแตกต่างไปจากยุคเหวินจิ้งอย่างสิ้นเชิง

ฮั่นอู่ตี้เป็นฮ่องเต้ที่มีผลงานโดดเด่นองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์จีน ปฏิวัติแผนงานและนโยบายทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร ส่งผลให้อาณาจักรฮั่นก้าวสู่บทบาทใหม่ เป็นมหาอำนาจแห่งภูมิภาค ขยายอิทธิพลไปถึงตะวันออกกลางเปิดเส้นทางการค้าหรือที่เรียกกันว่า “เส้นทางสายไหม” (Silk Road) สู่เปอร์เซีย ฉางอันกลายเป็นศูนย์กลางแห่งโลกตะวันออก ความยิ่งใหญ่ขนาดนั้นเทียบได้กับกรุงโรมแห่งอาณาจักรโรมันในโลกตะวันตกเลยทีเดียว แต่ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกลับเป็นต้นเหตุที่นำพาอาณาจักรฮั่นตะวันตกค่อย ๆ มุ่งสู่ความหายนะอย่างคาดไม่ถึง (ก๊อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 105-106)

จากความน่าสนใจดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา “การเมืองการปกครองของจีนสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ถึงจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้” เพื่อศึกษาความสำเร็จด้านการเมืองการปกครองในยุครัฐศาสตร์เหวินจิ้งและยุคจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้อันเป็นยุครุ่งเรืองของราชวงศ์ฮั่นตะวันตก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์จีนยุคสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ถึงจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ และเพื่อศึกษานโยบายทางการเมืองและระบบแนวคิดในการปกครองของช่วงเวลาดังกล่าวที่ส่งผลให้อาณาจักรฮั่นรุ่งเรืองสูงสุด

2. การเมืองการปกครองสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ (157-141 ปีก่อน ค.ศ.)

2.1 แผ่นดินจีนสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้

180 ปีก่อนคริสตกาล พระนางหลิวฮงเฮาสี้นพระชนม์ โจวป้อและเฉินผิงใช้อุบายสังหารหลิวฮงเฮาสี้น หลิวฮงเฮาสี้นเป็นต้น ซึ่งเป็นหลานของพระนางหลิวฮงเฮาสี้นผู้กุมอำนาจทางการเมือง และการทูตเชิงลิวเหิงโอรสของหลิวปังขึ้นเป็นกษัตริย์ มีพระนามว่าจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ (หลิวเฉียน, 2556: 138)

ต้นราชวงศ์ฮั่นในยุคฮั่นเหวินตี้ บ้านเมืองเฟื่องฟูผ่านพันวิฤตการชิงอำนาจในราชสำนัก ซ้ำยังมีปัญหาศัตรูรุกรานตามแนวชายแดน ชาวบ้านมีความเป็นอยู่แร้นแค้น จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้จึงดำเนินการปกครองแบบ “อู่เหวย” ตามแนวคิดลัทธิเต๋า ซึ่งการปกครองแบบอู่เหวย มีหลักการคือปล่อยให้บ้านเมืองค่อย ๆ ฟื้นฟูสภาพสมดุลง่าย ๆ เป็นค่อย ๆ ราชสำนักเพียงคอยกำกับดูแลและส่งเสริมการพัฒนาในสังคม ยึดหลักความพอเพียง แต่ไม่เข้าไปมีบทบาทในการกระทำใด ๆ ที่จะส่งผลเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แนวคิดดังกล่าว

ส่งผลให้อาณาจักรอันกลับสู่ความสงบและมั่นคง และสืบทอดต่อมาในยุคของจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ (ก่อกั๊กตี้ ไชยรัชสมัยศักราช, 2550: 116)

จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ครองตนด้วยปรัชญาอุ๋เหวยอย่างมีสติตลอดระยะเวลา 23 ปีที่ครองราชย์ (ก่อกั๊กตี้ ไชยรัชสมัยศักราช, 2550: 82) ทรงเป็นจักรพรรดิที่มีสายพระเนตรยาวไกลและมีพระทัยหนักแน่น ทรงรู้กาลเทศะและการบริหารงานบุคคลเป็นอย่างดี เนื่องจากพระองค์เป็นโอรสของพระสนมไป่จีที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากทางราชสำนักมาตั้งแต่เล็ก ทำให้พระองค์มีโอกาสศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของสามัญชนอย่างใกล้ชิดในขณะที่ประทับอยู่หัวเมืองชายแดน (เล่าชวนหัว, 2553: 23) และเนื่องจากประสบการณ์ที่เคยครองเมืองได้อันทຸກกันดานยิ่งทำให้จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้เข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของราษฎรที่หวังเพียงได้อยู่เย็นเป็นสุขกินอิ่มนอนหลับ ดังนั้นเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์จึงประกาศนโยบายต่าง ๆ เพื่อเป็นการลดภาระให้ราษฎร

พระองค์ยังครองตนด้วยหลักปรัชญาเต๋า คือ ประหยัดในด้านความเป็นอยู่ รับผิดชอบเครื่องบรรณาการอย่างรอบคอบ ภายในพระราชวังไม่ว่าจะเป็นตัวอาคาร สวนหย่อม เครื่องประดับ ราชรถ ฯลฯ ไม่มีสิ่งใดเลยที่เพิ่มจากเมื่อครั้งรับตำแหน่งใหม่ ๆ จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ทรงปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของความสมถะด้วยพระองค์เอง ฉลองพระองค์ลาลองปกติดิจใช้ผ้าไหมเนื้อหยาบ ส่วนชุดฮ่องเต้ที่ใช้สำหรับออกราชการก็นำมาซ่อมแซมไม่ยอมทิ้ง ทรงประกอบกิจวัตรประจำวันอย่างเรียบง่าย ข้าวของเครื่องใช้ประจำวันก็มาจากฮ่องเต้ฮ่องด๋องก่อน ๆ (ก่อกั๊กตี้ ไชยรัชสมัยศักราช, 2550: 82-83) ที่นอนหมอนมุ้งทั้งหลายล้วนใช้แบบง่าย ๆ เหมือนราษฎรทั่วไป ไม่มีการปกปิดลวดลายพิเศษเป็นรูปหงส์หรือรูปมังกร พระราชินีไต้ฮองเฮาและเจ้านายสนมคนโปรดก็ให้สวมใส่เสื้อผ้าอาภรณ์ที่ตัดเย็บกันอย่างธรรมดา และทรงโปรดให้สร้างศาลเจ้าประจำพระองค์¹ไว้ทางใต้ของเมืองหลวงฉางอัน ศาลเจ้านี้มีชื่อว่า “กู่ฉิ่ง” แปลว่าแค่เหลียวมองก็เสร็จแล้ว หมายความว่าศาลเจ้าแห่งนี้เรียบง่ายไม่มีการก่อสร้างอย่างใหญ่โตเหมือนศาลเจ้าของฮ่องเต้รัชกาลอื่น ๆ (เล่าชวนหัว, 2553: 43) และเพื่อต้องการให้ข้าราชการได้ตระหนักถึงความทุกข์ยากของราษฎร บ่อยครั้งที่จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ทรงออกทำนาเป็นแบบอย่างด้วยพระองค์เอง และยังให้ฮ่องเฮาเก็บใบหม่อนเลี้ยงไหมเช่นกัน

ด้วยเหตุที่จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ใช้นโยบายอุ๋เหวยและหลีกเลี่ยงการก่อสร้างสงคราม ทำให้ราษฎรไม่ต้องแบกรับภาระเกินความจำเป็น อีกทั้งจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ยังปฏิบัติตนสมถะเป็นแบบอย่างแก่เหล่าขุนนางและราษฎร ทำให้ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นลดลง สังคมจึงปรับตัวเข้าสู่ความสงบสุขอย่างแท้จริง นอกจากนี้จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ยังขอให้เหล่าขุนนางใกล้ชิดรายงานข้อมูลตามความเป็นจริงและสามารถตัดทอนตกเดือนได้อย่างตรงไปตรงมาอีกด้วย (ก่อกั๊กตี้ ไชยรัชสมัยศักราช, 2550: 84-85) ทั้งยังทรงมีพระทัยหนักแน่นในการรับฟัง

¹ ตามราชประเพณีโบราณฮ่องเต้ทุกรัชกาลจะต้องสร้างศาลเจ้าประจำพระองค์เป็นที่ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ (เล่าชวนหัว, 2553: 43)

ข้อราชการจากพวกข้าราชการทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นชั้นผู้ใหญ่หรือชั้นผู้น้อย และอดทนฟังเหตุผลบางครั้งที่มีการโต้แย้งขัดกับพระราชดำริของพระองค์ (เล่าชวนหัว, 2553: 28)

ก่อนสวรรคตจักรพรรดิอันเหวินตี้ยังรับสั่งให้จัดการพิธีศพของพระองค์อย่างเรียบง่าย โดยให้นำไปฝังไว้ที่สุสานป่าหลังทางตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองฉางอัน ทรัพย์สินที่ฝังรวมกับศพของพระองค์ให้จัดแต่เพียงพวกภาชนะดินเผา ห้ามใช้ภาชนะเงินทองเป็นอันขาด และทำบุญเช่นไหว้ศพเพียงสามวันเท่านั้น เมื่อครบสามวันแล้วก็ขอให้ทุกคนปลดทุกข์ทันที ระหว่างพิธีศพให้ราษฎรประกอบอาชีพตามปกติ และไม่ห้ามที่จะประกอบงานมงคลทั้งหลายอย่างเช่นที่เคยปฏิบัติมาในรัชกาลก่อน ๆ สำหรับสนมนางกำนัลทุกคนตั้งแต่ชั้นฮุยลงไป ผู้ที่สมัครใจกลับไปอยู่กับบิดามารดาที่บ้านเดิมให้กลับไปได้ตามความประสงค์ ไม่ต้องครองตัวเป็นม่ายตลอดชีวิต (เล่าชวนหัว, 2553: 43-44)

กล่าวได้ว่า ความสำเร็จของจักรพรรดิอันเหวินตี้ ส่วนหนึ่งมาจากหลักแนวคิดตามปรัชญาลัทธิเต๋า ดำเนินการปกครองแบบอุ่เหวย ขณะเดียวกันส่วนหนึ่งก็มาจากคุณธรรมและเมตตาธรรมของจักรพรรดิอันเหวินตี้ ปวงชนอยู่ในความสงบสุขร่มเย็น ส่งผลให้อาณาจักรอันค่อย ๆ พัฒนาสู่ความรุ่งเรือง (ก่อกัด ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 90)

อันจิ่งตี้-หลิวฉี ขึ้นครองราชย์ในปีที่ 157 ก่อน ค.ศ. สืบทอดยุครุ่งเรืองแห่งเหวินจิ่งต่อจากบิดา เป็นฮ่องเต้ที่มีความรู้ความสามารถ ได้ศึกษาหลักการปกครองอุ่เหวยจากบิดา มีความตั้งใจแน่วแน่ในการรักษาและพัฒนาบ้านเมืองตามที่จักรพรรดิอันเหวินตี้ได้วางรากฐานไว้

โดยบุคลิกแล้ว จักรพรรดิอันจิ่งตี้เป็นคนจริงจังมีอุดมการณ์ร้อนแรง ขัดกับหลักการอุ่เหวยที่มุ่งเน้นการฝึกจิตให้อยู่กับความสงบเหนือเจตนาธรรมณ์ ด้วยการสร้างเจตนาธรรมณ์ถือเป็นการสร้างกิเลสในตัวเช่นกัน ดังนั้นเมื่อจักรพรรดิอันจิ่งตี้ขึ้นครองราชย์ ขนเฝ้าชงหนูได้ก่อกวนตามแนวชายแดนบ่อยครั้ง จึงประสงค์จะส่งทัพออกไปปราบปรามอย่างเด็ดขาด เฉวซัวซึ่งมีตำแหน่งเป็นมหาราชครูได้ยับยั้งไว้โดยให้เหตุผลว่า “ขจัดภัยนอกต้องสงบภายในก่อน” จากนั้นเฉวซัวจึงได้เสนอมาตรการคุมอำนาจจากส่วนกลาง โดยลิดรอนสิทธิและอำนาจของอ๋องผู้ครองนครทั้งหลาย (ก่อกัด ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 101-102)

2.2 นโยบายการปกครองสมัยจักรพรรดิอันเหวินตี้และจักรพรรดิอันจิ่งตี้: การวางรากฐานความรุ่งเรือง

2.2.1 นโยบายผ่อนพักราษฎร

ต้นสมัยราชวงศ์ฮั่น สังคมอยู่ในภาวะโรยล้า โภคทรัพย์ขาดแคลน แม้แต่ม้าที่ใช้เทียมรถขององค์จักรพรรดิยังยากที่จะหามาขี่เดียวกันให้ครบสี่ตัว ขุนพลเสนาบดีบางครั้งถึงขนาดต้องนั่งรถวัวเทียมแทน จักรพรรดิอันเกาจู่และเสนาบดีใหญ่ เช่น เซียวเหอ หานซิ่น ล้วนมีพื้นเพมาจากสามัญชน จึงสามารถ

เข้าใจความทุกข์ยากลำบากของราษฎรได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งยังได้อุทธรณ์เห็นเหตุแห่งการล่มสลายของราชวงศ์ฉินเป็นบทเรียน จึงพยายามประหยัดมัทธยัสถ์และดำเนินนโยบายการปกครองแบบไม่ปกครองผ่อนพักภาระราษฎร

การปกครองแบบไม่ปกครอง คือการปกครองตามการผันแปรของธรรมชาติ ราชวงศ์ฮั่นสมัยต้นเลือกใช้นโยบายผ่อนพักราษฎร ส่งผลให้สังคมมีเสถียรภาพ เกิดการเพิ่มผลผลิต เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง

นโยบายผ่อนพักราษฎร คือนโยบายลดภาระของราษฎรสามัญที่มีต่อรัฐ งดและลดการเกณฑ์แรงงาน เปิดโอกาสให้ราษฎรมีชีวิตส่วนตัวมากขึ้น และมีเวลาในการหาเลี้ยงชีพเพิ่มผลผลิตได้โดยไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับการเสียภาษีมาก หลังจากจักรพรรดิฮั่นเกาจู่สิ้นพระชนม์ จักรพรรดิฮั่นฮู่ตี้ จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ ซึ่งครองราชย์ตามลำดับมา ก็ยังคงดำเนินนโยบายผ่อนพักราษฎรอย่างต่อเนื่อง (โจวจยาหรง, 2547: 74) ทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงทางสังคม (หลี่เฉวียน, 2556: 137) สังคมและเศรษฐกิจก็ยิ่งพัฒนามากขึ้น รัฐบาลมีทรัพย์สินสำรองและเสบียงอาหารสมบูรณ์ขึ้นมากมาย (โจวจยาหรง, 2547: 74)

2.2.2 นโยบายด้านเศรษฐกิจ

นโยบายเศรษฐกิจต้นสมัยราชวงศ์ฮั่น ประกอบด้วยการลดค่าเช่าที่นา โดยกำหนดให้เก็บภาษี 1 ใน 15 ส่วนของผลผลิต ในขณะที่เดียวกันก็ให้ลดเว้นการเกณฑ์แรงงานเป็นเวลาหลายปี ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้ที่หนีภัยสงครามกลับคืนสู่ถิ่นฐานพร้อมคืนบ้านและที่นาให้ดั้งเดิม และให้มีการปลดปล่อยทาสให้เป็นอิสระ เป็นต้น มาตรการดังกล่าวทำให้สังคมและเศรษฐกิจต้นสมัยราชวงศ์ฮั่นได้รับการฟื้นฟูขึ้นมา (โจวจยาหรง, 2547: 75) ทั้งนี้ในสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ทรงสนพระทัยต่อกลไกกรรมเป็นพิเศษ โดยเฉพาะจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ยังได้จัดตั้งรางวัลชมเชยผู้ขยันต่อการทำนาอีกด้วย พระองค์กล่าวว่า “กลไกกรรมเป็นรากฐานของเศรษฐกิจ” (คล่อง ศิริประภาธรรม, 2556: 70-71)

เนื่องจากจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ทรงประสบกับความยากลำบากมาตั้งแต่ก่อนครองราชย์ ทรงทราบถึงความแร้นแค้นของประชาชนเป็นอย่างดี ทันทิที่เสวยราชย์ทรงโปรดให้ลดภาษีทั่วประเทศจากเดิมที่เรียกเก็บภาษี 1 ส่วนใน 15 ส่วน ลดลงมาเหลือเพียง 1 ส่วนใน 30 ส่วน และยกเว้นการเรียกเก็บภาษีในท้องที่ที่ยากจนมาก พระองค์ยังทรงโปรดให้จัดตั้งสถานสงเคราะห์ทั่วประเทศ ช่วยเหลือบุคคลกำพร้าและผู้ชราไร้ที่พึ่ง ขณะเดียวกันทรงส่งเสริมให้ทุกคนประกอบอาชีพสุจริต และทรงเสด็จไปทำนาร่วมกับประชาชนอย่างใกล้ชิดในหลายท้องที่ (เล่าชวนหัว, 2553: 37) ทั้งยังออกราชโองการเรื่องการให้กำลังใจชาวนาอยู่บ่อยครั้ง และออกประกาศลดภาษีที่นาลงครึ่งหนึ่งที่ราชาอาณาจักรถึง 2 ครั้ง ต่อมาได้ประกาศให้งดเว้นภาษี

ที่นาถึง 12 ปี ดำเนินนโยบายลดความเข้มงวดทางด้านแรงงานเกณฑ์และการจัดเก็บภาษีที่นา เงินภาษีประชาชนที่จากเดิมต้องจ่าย 120 ตำลึงต่อคนต่อปี เปลี่ยนเป็น 40 ตำลึงต่อคนต่อปี ชายที่บรรลุนิติภาวะจากเดิมต้องรับราชการทหารปีละครั้ง เปลี่ยนเป็น 3 ปีครั้ง (หลี่เฉวียน, 2556: 145) และเพื่อเป็นการสร้างสภาวะแวดล้อมให้เหมาะสมกับการกสิกรรม จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้หลีกเลี่ยงการก่อสร้างสงคราม และพยายามใช้นโยบายปรองดองสมานฉันท์กับเพื่อนบ้านทำให้บ้านเมืองสงบสุข เมื่อไม่เปิดศึกสงครามก็ไม่มีควมจำเป็นต้องระดมชายฉกรรจ์เข้าสนามรบ เมื่อไม่ต้องระดมพลก็ไม่จำเป็นต้องมีทหารมากมาย เมื่อไม่ต้องมีทหารมากมายก็สามารถส่งชายฉกรรจ์ส่วนเกินกลับไปทำไร่ทำนาที่บ้านได้ เมื่อมีแรงงานเพียงพอผลผลิตทางการเกษตรจึงเพิ่มพูนขึ้น ยกเว้นกับเผ่าชงหนูที่คอยรุกรานตามแนวชายแดนอยู่เสมอ จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้จึงเน้นเชิงป้องกันไม่ให้ชาวชงหนูมีโอกาสก้าวเข้าเขตแดนโดยง่าย กองทัพต้าฮั่นตั้งกำลังตามแนวชายแดนทางเหนืออย่างเข้มแข็ง การปะทะกันก็ประสงค์เพียงผลักดันให้พันเขตหวงห้าม แต่จะไม่ติดตามรุกไล่เข้าไปในเขตพื้นที่ของชงหนู ส่วนกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้เปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้า เช่น จ้าวถั่วเป็นเจ้าของหนานไห้ เมื่อสิ้นบารมีของจินซี จ้าวถั่วได้ถือโอกาสตั้งตนเป็นรัฐอิสระ มาสมัยหลิวปังเนื่องจากไม่มีกำลังพอที่จะไปปราบ ประกอบกับบริเวณดังกล่าวเป็นถิ่นทุรกันดาร จึงไม่ได้ให้ความสำคัญ ต่อมาในยุคหลิวฮั่ว ได้เอารัดเอาเปรียบทางการค้ากับจ้าวถั่ว เช่น การค้าปศุสัตว์ (ม้า วัว แพะ) จะขายให้เฉพาะเพศผู้ ไม่ยอมขายเพศเมียให้ เพื่อไม่ให้จ้าวถั่วนำสัตว์ไปขยายพันธุ์ในท้องถิ่น สร้างความไม่พอใจให้กับจ้าวถั่วเกิดความขัดแย้งจนกลายเป็นสงครามและปะทะกันมาโดยตลอด เมื่อมาในยุคฮั่นเหวินตี้ใช้หลักเอาน้ำเย็นเข้าลูบ ส่งคนไปเยี่ยมเยียนดูแลญาติพี่น้อง รวมถึงซ่อมแซมสุสานบรรพชนที่บ้านเกิดของจ้าวถั่ว จากนั้นส่งคนไปเกลี้ยกล่อม แต่งตั้งบรรดาศักดิ์ให้เป็นอ๋องหนานเยว่ จนในที่สุดจ้าวถั่วกลับใจหันมาสวามิภักดิ์ต่อต้าฮั่นดั้งเดิมโดยไม่เสียเลือดเสียเนื้อ

จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ได้กระตุ้นเศรษฐกิจเมืองหน้าด่านเพื่อให้สามารถยืนบนลำแข้งตนเองได้อย่างยั่งยืน เช่น ส่งเสริมการเกษตรและกระจายประชากรไปพัฒนาตามเมืองชายแดนต่าง ๆ เพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับเมืองชายแดน ส่งผลให้เมืองหน้าด่านเหล่านี้สามารถอยู่ได้ด้วยเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น มีเสบียงอาหารและกำลังพลมากมาย ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาแต่การสนับสนุนจากส่วนกลางเพียงอย่างเดียว (ก้อศักดิ์ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 98-100)

จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ยังทรงสนับสนุนการประหยัดอย่างเคร่งครัด ในโอกาสหนึ่งถึงกับยกเลิกแผนการที่จะสร้างเฉลี่ยงด้านหนึ่งของวัง เมื่อทรงทราบว่าค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างตามโครงการนี้เท่ากับทรัพย์สมบัติของชาวเมืองผู้มีฐานะดีถึงสิบครัวเรือนรวมกัน และทรงยกเลิกการลงโทษที่โหดร้ายทารุณ เช่น ญาติพี่น้องของผู้กระทำผิดต้องถูกลงโทษตามผู้กระทำผิดไปด้วย รวมทั้งการลงโทษตัดแขนตัดขาให้ผู้กระทำผิดต้อง

พิการ (ทวีป วรดิกล, 2542: 174) เปลี่ยนจากการทรมานร่างกายมาเป็นการโบยด้วยไม้ จากนั้นมาการทรมานร่างกายก็ถูกยกเลิกไป (หลี่เฉวียน, 2556: 144) ในรัชสมัยของฮั่นเหวินตี้คือคือกษัตริย์ต่าง ๆ กลับลดน้อยลง เนื่องจากพระองค์ทรงเน้นราชาบายว่าการป้องกันไม่ให้เกิดคดีอาญาที่ดีที่สุดคือ การส่งเสริมให้คนทำความดี ไม่ใช่การลงโทษผู้กระทำความผิดไปแล้ว นักประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่ารัชสมัยฮั่นเหวินตี้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ตามคุดต่าง ๆ มีนักโทษน้อยมากจนพวกผู้คุมแทบไม่มีงานทำ วิธีการสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ไม่มีนักโทษมาก นักในรัชสมัยนี้คือการให้ผู้กระทำความผิดจ่ายค่าปรับแทนการขังคุก ดังนั้นพระคลังจึงมีทรัพย์สินมากขึ้น ขณะที่ห้องขังนักโทษว่างเปล่า (เล่าชวนหัว, 2553: 29-30)

ต่อมาในยุคจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้เกิดวิกฤตสงครามศึกสายเลือด 7 แคว้นขึ้น ซึ่งผลกระทบจากสงครามก็สร้างความเสียหายให้กับบ้านเมืองไม่น้อย ดังนั้นหลังกบฏศึกสายเลือดแล้ว แม้ว่าอำนาจส่วนกลางมีความมั่นคงอย่างแท้จริงก็ตาม แต่เพื่อความสงบสุขของประชาราษฎร์อย่างยั่งยืน จักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้จึงไม่คิดจะส่งทหารไปปราบขงหนูอย่างเคย กลับมามุ่งหน้าพัฒนาบ้านเมือง สืบทอดนโยบายการปกครองเชิงอู่เหวย เช่นเดียวกับจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ พัฒนาระบบชลประทาน เพิ่มแรงงานภาคเกษตร ส่งผลให้บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์อยู่ดีมีสุขไม่แพ้รุ่นบิดา (ก๋อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 102-103) วางระบบการจัดเก็บภาษีที่นาในอัตรา 30 ต่อ 1 และลดโทษการโบยให้เบาลง ในระยะเวลา 40 ปีแห่งการครองราชย์ของทั้งสองพระองค์ ทั้งเรื่องของภาษีที่นา แรงงานเกณฑ์ และการลงโทษล้วนได้รับการลดหย่อนผ่อนเบาลง ชาวนาได้รับการลดหย่อนภาระ ก่อให้เกิดภาพของสังคมที่สงบสุขและเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรือง ในประวัติศาสตร์เรียกยุคนี้ว่า “ยุคแห่งความร่มเย็นเป็นสุขในรัชสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้” (หลี่เฉวียน, 2556: 145)

2.2.3 การปฏิรูประบบตุลาการ

การลงโทษในสมัยโบราณนั้นมีความพิสดารและโหดร้ายทารุณยากจะบรรยาย เช่น การสักหน้า ตัดจมูก ไปจนถึงขั้นตัดแขนตัดขา ฯลฯ กฎหมายก็ลงโทษอย่างไม่มีเหตุผล โดยเฉพาะกฎหมายความผิดร่วม หรือ “เหลียนจั่วฝ่า” หมายถึงการทำผิดของคนใดคนหนึ่ง ทั้งครอบครัวต้องติดร่างแหถูกลงโทษไปด้วยเช่นกัน

“เหลียนจั่วฝ่า” มีมาตั้งแต่ยุคฉิน ซึ่งเข้มงวดกว่ายุคฮั่นหลายเท่า ในยุคฉินนั้นครอบครัวใดทำผิดกฎหมาย บ้านใกล้เคียงต้องถูกลงโทษไปด้วย เพราะไม่ช่วยทางการสอดส่องดูแล ดังนั้นในยุคฉินจึงเป็นไปด้วยการสอดรู้สอดเห็นพฤติกรรมคนข้างบ้าน หากมีอะไรไม่ชอบมาพากลก็จะรีบไปฟ้องกับทางการ ซึ่งมีทั้งจริงและไม่จริง ทุกคนอยู่อย่างหวาดระแวง ไม่มีความปรองดองในสังคม

มาถึงต้นราชวงศ์ฮั่น ได้ลดความรุนแรงของกฎหมายลงมาเล็กน้อย เหลือเพียงลงโทษภายในครอบครัวเครือญาติใกล้ชิด มาถึงยุคฮั่นเหวินตี้ (178 ปีก่อน ค.ศ.) สองปีหลังการครองราชย์ จักรพรรดิ

ฮันเหวินตี้มีความประสงค์จะยกเลิกกฎ “เหลียนจ้าวฝ่า” (ก๋อศักตี้ ไชยรัชมีศักตี้, 2550: 93) หลังจากได้อ่านหนังสือร้องเรียนของถีอิง (หลี่เฉวียน, 2556: 144) และพบเห็นความทุกข์ของผู้คนที่ติดร่างแหจากกฎหมายนี้ มีทั้งถูกจองจำ หรือกลายเป็นทาสหมดสิ้นอนาคต ทั้งที่ไม่มีส่วนร่วมในการทำผิด จึงได้หารือกับเหล่าขุนนาง “ข้าได้ยืนยันว่าเมื่อกฎหมายยุติธรรม ราษฎรก็จะมีชีวิตที่ดี เมื่อตุลาการตัดสินคดีความยุติธรรม ราษฎรก็จะยอมรับปฏิบัติ แต่หากไม่สามารถชี้ทางธรรมให้กับราษฎร ข้ายังไม่ตัดสินความด้วยกฎหมายที่ยุติธรรม ลักษณะเช่นนี้มีแต่จะสร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร สร้างพฤติกรรมความโหดร้ายป่าเถื่อน ข้าเองไม่เห็นว่าการ “เหลียนจ้าวฝ่า” จะมีประโยชน์ตรงไหน ควรพิจารณาแก้ไขยกเลิกเสียจะดีกว่า”

ขุนนางทั้งหลายนำโดยโจวป้อต่างไม่เห็นด้วยกับการยกเลิกกฎหมาย “เหลียนจ้าวฝ่า” จักรพรรดิฮันเหวินตี้ต้องยืนยันเจตนารมณ์อย่างหนักแน่น จึงสามารถยกเลิกมาตรการดังกล่าวสำเร็จ นอกจากนี้จักรพรรดิฮันเหวินตี้ยังได้ให้ดำเนินการแก้ไขบทลงโทษต่าง ๆ ด้วย เช่น กระทำความผิดให้ว่าความตัดสินตามตัวบทกฎหมาย ห้ามมิให้ทางการลงโทษด้วยการปรับเป็นทาสรับใช้ ครอบครัวนักโทษที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดีไม่ต้องถูกลงโทษไปด้วย ฯลฯ

นอกจากนี้อาณาจักรฮั่นยังคงใช้บทลงโทษทางกฎหมายที่เรียกว่า “โทษมั่งสา” หรือการลงทัณฑ์นักโทษด้วยการตัดอวัยวะภายนอก เช่น การตัดจมูก แขนหรือขา ฯลฯ โดยมีพื้นฐานแนวคิดจากการแก้แค้น "Eye for an eye" หรือ "ตาต่อตา ฟันต่อฟัน" เป็นการลงโทษที่รองจากการประหารชีวิต โทษทัณฑ์ในลักษณะนี้ยังคงสืบทอดเรื่อยมาตั้งแต่ราชวงศ์เซี่ย (2000-1600 ปีก่อน ค.ศ.) ราชวงศ์ซาง (1600 -1046 ปีก่อน ค.ศ.) ราชวงศ์โจว (1046-256 ปีก่อน ค.ศ.) ราชวงศ์ฉิน และราชวงศ์ฮั่น นับว่าต้องการให้ผู้พบเห็นเกิดความหวาดกลัวและไม่กระทำความผิดเช่นนักโทษอีก

นักโทษที่ถูกตัดสิน “โทษมั่งสา” หากไม่พินาศ ก็มักเสียชีวิต เพราะทนพิษบาดแผลไม่ไหว หรือแม้ว่านักโทษจะถูกตัดสินประหารชีวิตแล้วก็ตาม ยังต้องมารับโทษทัณฑ์ทรมานทางร่างกายเสียก่อน จักรพรรดิฮันเหวินตี้เห็นว่า “โทษมั่งสา” นั้นสร้างตราบาปที่ไม่อาจลบล้างติดตัวนักโทษ เสมือนเป็นการประจานไปตลอดชีวิต ผู้กระทำผิดเมื่อได้รับการลงโทษตามกฎหมายบ้านเมืองแล้วสมควรได้รับการให้โอกาสกลับสู่สังคมอีกครั้ง จึงได้รับสั่งให้ยกเลิกการลงโทษด้วย “โทษมั่งสา” ความผิดที่ไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์ให้เปลี่ยนการลงโทษเป็นโบยด้วยไม้และการจองจำแทน (ก๋อศักตี้ ไชยรัชมีศักตี้, 2550: 94-95) ที่ต้องโทษตัดขา ก็เปลี่ยนเป็นโบย 500 ไม้ ที่ต้องโทษตัดจมูกเปลี่ยนเป็นโบย 300 ไม้ ที่ต้องโทษสลักอักษรบนหน้าก็เปลี่ยนมาลงโทษด้วยการให้ไปเป็นแรงงานเกณฑ์ (หลี่เฉวียน, 2556: 144) และหากนักโทษต้องโทษประหารชีวิตแล้วห้ามลงโทษด้วยการทรมานทางร่างกายโดยเด็ดขาด (ก๋อศักตี้ ไชยรัชมีศักตี้, 2550: 95)

การยกเลิกโทษทัณฑ์ทางกายของจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ นั้น เมื่อปฏิบัติจริงแล้วกลับทำให้มีนักโทษเสียชีวิตไม่น้อย มีนักโทษบางคนถูกลงโทษโดย 500 ไม้ ยังโบยไม่ครบก็เสียชีวิตก่อน จึงกลับกลายเป็นว่าโทษหนักกว่าเดิม ต่อมาเมื่อถึงสมัยของจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้จึงได้ลดโทษของการโบยลง (สายฝน รุ่งประเสริฐวรรณสินธพ และสุรภาพร รังษิอุทัย, 2554: 76)

อย่างไรก็ตาม การยกเลิก "โทษมังสา" ของจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ ช่วยให้บรรดาผู้กระทำผิดในคดีโทษมีโอกาสได้กลับตัวกลับใจใช้ชีวิตในสังคมอย่างปกติหลังพ้นโทษได้อีกครั้ง ผิดกับในยุคอื่น ๆ ซึ่งนักโทษเมื่อถูกลงทัณฑ์หากมีชีวิตอยู่ได้ก็ยังคงมีความพิกลพิการกับร่างกายติดตัวไปตลอดชีวิต

นอกจากความเป็นห่วงเป็นใยในความเป็นอยู่ของราษฎรแล้ว จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ยังต้องการให้ประชาชนได้มีโอกาสและมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือร้องเรียนความไม่เป็นธรรมทางสังคมได้อย่างอิสระ จึงได้ยกเลิกกฎหมาย "ให้ร้ายป้ายสี" หรือโทษฐานการก่อ "คลื่นใต้น้ำ" ซึ่งเดิมทีนั้นราษฎรไม่ได้มีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของราชสำนักหรือฮ่องเต้ เพราะจะถูกตั้งข้อหากบฏต่อแผ่นดิน บางครั้งชาวบ้านบ่นตำหนิฟ้าไม่ตรงฤดูกาล หรือบ่นตำหนิตกน้ำท่วม ก็ยังถูกจับในข้อหากบฏแผ่นดิน

จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้มองว่ากฎหมายข้อนี้เอื้อประโยชน์ให้ขุนนางทั้งหลายปิดบังข้อมูลความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ไม่ยอมพูดความจริง ผลคือฮ่องเต้ไม่รู้ว่าตนเองบริหารบ้านเมืองผิดพลาดประการใด ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นอยู่เสมอ ดังกรณีกษัตริย์ฉินรุ่นที่สองที่ถูกขุนนางจ้าวเกาปิดหูปิดตาจนทำให้อาณาจักรฉินล่มสลาย สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องอันตรายต่อความมั่นคงของบ้านเมือง ซ้ำยังไม่อาจโน้มน้าวคนที่มีความสามารถมั่นใจในการเข้ามารับใช้บ้านเมืองได้ จึงได้กล่าวให้เหตุผลกับขุนนางทั้งหลายว่า "ในสมัยโบราณยังมีการตั้งป้ายร้องเรียนให้ราษฎรได้แสดงความคิดเห็น จุดประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้ที่มีความคิดความอ่านกล้าที่จะแสดงทัศนคติของตนเองต่อการบริหารบ้านเมือง มีไว้เป็นกระจกเงาสะท้อนความบกพร่องของทางการ แต่มาสมัยนี้กฎหมายกับบทลงโทษกลับทำให้พวกเขาไม่กล้าระบายความในใจ เมื่อไม่มีความคิดเห็นอันเป็นอิสระเหล่านี้ ทางการก็ไม่สามารถรับรู้ความทุกข์ยากและความเป็นอยู่ของราษฎรอย่างแท้จริง ดังนั้นนับแต่บัดนี้ไป หากผู้ใดแสดงทัศนคติ หรือบทวิจารณ์ที่สะท้อนความผิดพลาดของข้าฯ แล้วไซ้ร้ออย่าได้ทำการลงโทษพวกเขาอย่างเด็ดขาด"

จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ถือเป็นฮ่องเต้ที่ให้ความเคารพในสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง โดยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ได้กำหนดหลักการในระบบการสอบสวนอยู่ข้อหนึ่งคือ "สิทธิของผู้ต้องสงสัย" หมายถึงบุคคลหนึ่งอาจเป็นผู้เกี่ยวข้องกับคดีหนึ่ง หรืออาจเป็นผู้กระทำผิดเองก็เป็นได้ แต่ถ้าไม่มีหลักฐานเพียงพอจะชี้มูลความผิด ต้องปล่อยบุคคลนั้นให้เป็นอิสระ เสมือนกับไม่มีความผิดใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งหลักการ "สิทธิของผู้ต้องสงสัย" นี้ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์จีน เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน

การตัดสินใจในปัจจุบันต้องมีหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัย เพราะใครจะไปรู้ความจริงที่แท้ได้ นอกจากอาศัยพยานหลักฐานเป็นเครื่องบ่งชี้ เป็นหลักสากลในการถือว่าคน ๆ นั้นกระทำความผิดจริง ก็ต่อเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วเช่นกัน มิฉะนั้นจะเป็นเพียงผู้ต้องสงสัย ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้แห่งอาณาจักรต้าฮั่นเมื่อสองพันกว่าปีที่แล้ว มีแนวคิดด้านตุลาการและหลักการสิทธิมนุษยชนที่ล้ำยุคอย่างมาก (ก๋อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 95-97)

2.2.4 นโยบายป้องกันประเทศ

พระราชกรณียกิจสำคัญของจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ในการทำนุบำรุงประเทศนั้นมีมากมาย เริ่มตั้งแต่ความลำบากพระทัยในการเข้าขอบกู้รัฐนาวาที่อยู่ในสภาพย่ำแย่อันเนื่องมาจากบ้านเมืองไม่สงบสุข (เล่าชวนหัว, 2553: 34) แต่พระองค์ก็ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจอย่างมีน้ำอดน้ำทน คัดเลือกข้าราชการจากที่ต่าง ๆ มาช่วยราชการ ส่วนมากเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาต่าง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถ เคยทำผลงานปรากฏมาแล้วหลายระดับทั้งในภุชและนครบาล แต่ก็มีพวกอนุรักษนิยมของกลุ่มอำนาจเก่าที่เริ่มเสียผลประโยชน์จากการปฏิรูปราชการครั้งใหญ่ ปลอยข่าวลือสร้างข่าวร้ายและตั้งฉายาให้รัฐบาล เพื่อให้เกิดการปั่นป่วนในการบริหารราชการแผ่นดิน (เล่าชวนหัว, 2553: 36)

ในด้านการป้องกันประเทศ ส่งเสริมให้ทุกคนครอบครัวเลี้ยงม้าเพื่อไว้ใช้ในราชการสงคราม ด้วยการกำหนดว่าครอบครัวใดที่เลี้ยงม้าไว้สามตัวจะได้รับการยกเว้นภาษีและไม่ถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงาน โดยมีข้อแม้ว่าเมื่อเกิดสงครามขึ้นมา ครอบครัวที่เลี้ยงม้าไว้ต้องเสียสละม้านั้นให้แก่ทางราชการเพื่อนำไปใช้ในสงคราม จำนวนม้าในสมัยนั้นจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วควบคู่กับการทวีจำนวนของพลเมืองเชื้อสายฮั่น ทางตัวเองสนับสนุนให้ประชาชนหักล้างถางพงเพื่อเปลี่ยนป่าไม้ทั้งหลายให้เป็นไร่นาเพื่อการเกษตร โดยรัฐบาลช่วยเหลือเรื่องเครื่องมือเครื่องใช้ นอกจากพัฒนาการเกษตรแล้วยังพัฒนาด้านอุตสาหกรรมควบคู่กันไป พร้อมกับส่งเสริมการพาณิชย์ระหว่างเมืองต่าง ๆ ทำให้เกิดการคมนาคมติดตามมา ทั้งยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านวัฒนธรรมอีกหลายอย่าง ประชาชนทั้งหลายเกิดความรู้สึกว่าเป็นคนชาติเดียวกัน ประชาชนทั่วประเทศเริ่มมีความมั่นใจ ศรัทธาและยอมรับว่าชีวิตมีความหวังและอนาคตมากขึ้นภายใต้การปกครองของราชวงศ์ฮั่น นับแต่นั้นมาชาวจีนเริ่มหันมาเรียกตนเองว่าชาวฮั่นและความรู้สึกนี้หยั่งรากฝังลึกมาตั้งแต่บัดนั้นกระทั่งบัดนี้ (เล่าชวนหัว, 2553: 37-38)

2.2.5 ความสัมพันธ์กับดินแดนโดยรอบ

1) ชงหนู

หลังจากจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ขึ้นครองราชย์ก็ดำเนินนโยบายอภิเษกสมรสผูกสัมพันธ์ไมตรีกับชงหนูต่อ ทั้งสองฝ่ายจึงไม่เกิดศึกสงครามใหญ่โต แต่ต่อมาจวินเฉินขึ้นเป็นกษัตริย์ชงหนู เชื่อคำยุยงของ

ขุนนางชั่วจึงตัดสัมพันธ์กับราชวงศ์ฮั่น ก่อนคริสต์ศักราช 158 ปี จวินเฉินกษัตริย์ซงหนุยกทัพหกหมื่นคน รุกรานเมืองฉังจวินและอวินจงซึ่งเป็นหัวเมืองทางชายแดนภาคเหนือ ทั้งสังหาร ปล้นสะดมชาวบ้าน หอส่งสัญญาณจุดไฟส่งสัญญาณต่อ ๆ กันมา ไฟสัญญาณใกล้เข้ามาเรื่อย ๆ จนเมืองฉางอันมองเห็น จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้รับส่งสามแม่ทัพนำทหารแบ่งกำลังเป็นสามส่วนขึ้นเหนือไปต้านเอาไว้ จากนั้นก็บัญชาอีกสามแม่ทัพให้นำกำลังทหารปักหลักไว้ใกล้เมืองฉางอันเพื่อปกป้องเมืองฉางอัน โดยมีแม่ทัพหลิวหลี่ตั้งค่ายทหารอยู่ที่ป่าสั่ง แม่ทัพสีลี่ตั้งค่ายอยู่ที่จีเหมิน และแม่ทัพโจวย่าฟูตั้งค่ายอยู่ที่ซีหลิว ครั้งหนึ่งจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ยังทรงเสด็จไปพลอบขวัญทหารด้วยพระองค์เองและถือโอกาสไปสำรวจกองทัพ (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรณสินธพ และสุรภาพร รัชชัญญ์, 2554: 76)

นอกจากนี้จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ยังแก้ปัญหาพวกซงหนุยอย่างแยบยลตามคำถวายแนะนำของ ฉางซั่ว ด้วยการโยกย้ายข้าราชการจำนวนมากไปอยู่ชายแดน ทั้งโดยการสมัครใจและการไปโดยมีเงื่อนไข เช่น นักโทษชั้นประหารลดโทษให้ด้วยการส่งไปอยู่ชายแดนแทน พร้อมกับสนับสนุนเครื่องมือทำกินที่จำเป็น อดีตนักโทษเหล่านี้จึงมีชีวิตใหม่ในฐานะเป็นนักพัฒนาชายแดนพร้อมกับได้ตั้งต้นในดินแดนที่ไม่มีกัณฑ์รังเกียจจากผู้คนในสังคม เพราะส่วนมากล้วนเป็นอดีตนักโทษมาด้วยกันทั้งสิ้น

อีกประการหนึ่งในฐานะที่เป็นทหารชายแดนมีภารกิจสำคัญในการป้องกันภัยจากอริราชศัตรู ทำให้พวกเขามีโอกาสแก้ตัวในการทำความดีความชอบเพื่อประเทศชาติ ลูกหลานของพวกเขาย่อมได้รับการยกย่องในฐานะเชื้อสายของวีรบุรุษที่ได้สละชีพเพื่อชาติบ้านเมือง ไม่ใช่ลูกหลานของนักโทษที่เป็นเศษเดนสังคม

วิธีการเช่นนี้นับว่าเป็นผลทั้งในด้านป้องกันประเทศและยังได้ผลในทางจิตวิทยาสังคม พร้อมกันไปกับการได้กำลังพัฒนาประเทศจากบุคคลที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนเกินของสังคม ทั้งยังมีความเฉียบแหลมล้าลึกในนโยบายนี้อีกประการหนึ่งคือ นักโทษบางคนที่มีญาติพี่น้อง เมื่อทราบว่ายญาติของพวกเขาได้รับการลดหย่อนโทษประหารให้ไปอยู่ชายแดนแทน คนที่ยังมีความผูกพันกันอยู่ย่อมยินดีส่งข้าวปลาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นอื่น ๆ ไปให้พวกที่อยู่ชายแดน นับว่าช่วยผ่อนภาระของทางการไปอีกประการหนึ่ง

ดังนั้นการแก้ปัญหาเกี่ยวกับชายแดนภาคเหนืออันเนื่องมาจากภัยพวกซงหนุยจึงคลี่คลายไปได้ อย่างง่ายดายกว่าสมัยก่อนมากนัก (เล่าชวนหัว, 2553: 39-40)

ต่อมาในสมัยจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ ผลกระทบจากสงคราม 7 แคว้นสร้างความเสียหายให้กับบ้านเมืองไม่น้อย ถึงแม้อำนาจส่วนกลางจะมั่นคง แต่เพื่อความสงบสุขของประชาราษฎร์อย่างยั่งยืน จักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ก็ไม่คิดจะส่งทหารไปปราบซงหนุยอย่างเคย (ก๋อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 102-103)

2) เวียดนาม

การแก้ปัญหาทางภาคใต้อันเกิดจากพวกหนานเยวี่หรือพวกเวียดนามในสมัยโบราณ ช่วงรัชสมัยจักรพรรดิฮั่นเกาจู่ จ้าวถั่วกษัตริย์เวียดนามยอมส่งบรรณาการจิ้งกั (จิ้งก้อง) ต่อราชวงศ์ฮั่น ต่อมาสมัยหลิวฮองเฮา พระนางแสดงความรังเกียจว่าพวกเวียดนามเป็นพวกด้อยพัฒนา ทุกครั้งที่จ้าวถั่วส่งทูตมาเจริญไมตรีมักถูกดูหมิ่นเหยียดหยามให้เสียน้ำใจ จ้าวถั่วแค้นเคืองมากจึงกระด้างกระเดื่องไม่ยอมส่งบรรณาการให้กับราชวงศ์ฮั่นต่อไป สัมพันธไมตรีของทั้งสองประเทศเสื่อมทรามลง ถึงขั้นที่จ้าวถั่วยกกองทัพรุกล้ำดินแดนจีน บุกรุกเข้าตีเมืองฉางซา หนานจวุ้น เป็นต้น หลิวฮองเฮาส่งกองทัพไปปราบปรามจ้าวถั่วแต่ไม่อาจข้ามเทือกเขาต่าง ๆ อันเป็นปราการธรรมชาติได้ ทั้งสองฝ่ายตั้งทัพในลักษณะคุมเชิงกันอยู่หลายปี ทำให้สูญเสียเงินทองท้องพระคลังไปมากในการรักษาอธิปไตยเหนือดินแดนแห่งนี้

จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้แก้ปัญหาทางใต้นี้ด้วยลักษณะนุ่มนวล พระองค์ทรงพิจารณาถึงสาเหตุที่เกิดกรณีพิพาทแล้วเห็นว่าฝ่ายจีนเป็นผู้ผิดที่ไปดูหมิ่นเหยียดหยามจ้าวถั่ว พระองค์รีบปรับความสัมพันธ์ด้วยการส่งข้อมแซมสุสานฝังพระศพบิดามารดาของจ้าวถั่วที่เมืองเจินตั้งในประเทศจีน จัดกองทหารเกียรติยศเฝ้าสุสานแห่งนั้นไม่ให้ใครไปเหยียบย่ำทำลาย เมื่อถึงวันสำคัญได้ส่งพระญาติชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้แทนพระองค์ไปคารวะเช่นไหว้ที่สุสาน

ความเรื่องนี้ไปถึงพระกรรณของจ้าวถั่วกษัตริย์แห่งเวียดนาม จ้าวถั่วซาบซึ้งในน้ำพระทัยอันกว้างขวางของฮ่องเต้จีนมากจึงคลายความโกรธและหันมาผูกสัมพันธ์อันดีกับจีนอย่างเดิม โดยยอมลดพระองค์จากฮ่องเต้ที่ได้ประกาศไปแล้วไปเป็นกษัตริย์ มีฐานะเป็นประเทศราชของจีนอีกครั้งหนึ่ง (เล่าชวนหัว, 2553: 40-41)

2.2.6 การปกครองนครรัฐควบคู่กับการแบ่งเขตการปกครอง

ระยะเริ่มแรกในการสถาปนาราชวงศ์ จักรพรรดิฮั่นเกาจู่ได้แต่งตั้งเจ้านครรัฐต่างสกุลให้ปกครองนครรัฐต่าง ๆ 7 แห่ง โดย 7 เจ้านครรัฐต่างสกุลกัน คือ หานซิ่น เจ้าแห่งรัฐฉู่ เฟิงเยวี่ เจ้าแห่งรัฐเหลียง อิงปู้ เจ้าแห่งรัฐไหวหนาน จังเอ๋อ เจ้าแห่งรัฐเจ้า กงซุนซิ่น เจ้าแห่งรัฐหนาน หลูหว่าน เจ้าแห่งรัฐเยียน อู๋รู่ย เจ้าแห่งรัฐฉังซา ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบแทนความดีความชอบที่เคยให้ความช่วยเหลือในการต่อสู้กับเซี่ยงอิว ต่อมาจักรพรรดิฮั่นเกาจู่ก็กล่าวหาว่าเจ้านครรัฐเหล่านี้วางแผนก่อกบฏแล้วกำจัดจนราบคาบ และเปลี่ยนเป็นแต่งตั้งราชินิกุลดำรงตำแหน่งแทนเจ้านครรัฐทั้งเจ็ดนั้น ส่วนการปกครองส่วนอื่น ๆ ก็ยังคงใช้การปกครองระบบแบ่งเป็นอำเภอและเขตการปกครอง วิธีการปกครองแบบปูนตำแหน่งเจ้านครรัฐควบคู่ไปกับการแบ่งเขตการปกครองเช่นนี้ ต่อมาได้กลายเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดวิกฤตทางการเมือง (โจวจยาหรง, 2547: 75)

สำหรับการแก้ไขปัญหากลุ่มอิทธิพลภายในประเทศ อันเนื่องมาจากสมัยทวิปิงและหลี่ฮงเฮามีการตั้งพระญาติพระวงศ์ออกไปครองเมืองเป็นอ่องเป็นโหว พระญาติเหล่านี้บางคนก็เหิมเกริมสะสมกำลังทหารของตนอย่างไม่จำกัด จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้แก้ปัญหาตามคำถวายแนะนำของเจี๋ยหยี่ในการให้ตัดทอนอำนาจของอ่องทั้งหลายโดยโยกย้ายอ่องจากเมืองหนึ่งให้ไปอยู่อีกเมืองหนึ่ง ไม่ให้สะสมอิทธิพลในเมืองใดเมืองหนึ่งนานเกินไป นอกจากจะโยกย้ายสับเปลี่ยนอ่องต่าง ๆ ไปอยู่ที่อื่นอย่างไม่ทันให้ตั้งตัวแล้ว ยังแยกเมืองใหญ่เมืองเอกให้เป็นเมืองเล็ก เช่น เมืองฉีซึ่งเคยเป็นเมืองใหญ่ระดับรัฐมหาอำนาจมาก่อนในสมัยโบราณ ยุคชุนชิวก็ถูกแบ่งแยกออกเป็น 6 เมือง

สำหรับกรณีการแก้ปัญหาพระญาติวงศ์นี้ นักประวัติศาสตร์วิเคราะห์ว่าจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ยังมีจุดอ่อนที่พระทัยดีเกินไป ไม่จัดการให้เด็ดขาด ทำให้พวกอ่องทั้งหลายมีโอกาสกำเริบในกาลต่อมา หลังจากสิ้นรัชกาลของจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ กล่าวคือ อ่องหลายคนที่มีความผิซัดแจ้ง ทั้งในเรื่องหมิ่นพระบรมเดชานุภาพตลอดจนช่องสุ่มกำลังคิดกบฏ เมื่อจับตัวได้ไต่สวนเป็นความสัตย์จริง แทนที่จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้จะลงพระราชอาญาสถานหนัก กลับเมตตาปล่อยผู้กระทำผิดไปโดยลงโทษเพียงสถานเบาเท่านั้น ทำให้อ่องทั้งหลายไม่ค่อยยำเกรง ในรัชสมัยจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้โอรสของจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ขึ้นเสวยราชย์ทำให้เกิดกบฏเจ็ดอ่อง (เล่าชวนหัว, 2553: 42)

2.2.7 การฟื้นฟูอำนาจส่วนกลาง

1) กำราบจลาจลเจ็ดเจ้านครรัฐ

เมื่อสิ้นรัชกาลจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ หลิวฉีรัชทายาทเสวยราชย์ต่อมาอย่างราบรื่น มีพระราชสมัญญานามว่าฮั่นจิ้งตี้ จักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้สามารถสืบพระราชกรณียกิจอันดีต่าง ๆ ที่จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้วางไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ เสียแต่ว่ามีพระทัยโลเลมากไปหน่อยและมักตกอยู่ใต้อิทธิพลของโด้วไทเฮา ด้วยเหตุนี้อำนาจรัฐบาลกลางจึงอ่อนแอลง เมืองต่าง ๆ ที่มีกำลังเข้มแข็งจนไม่ยอมเชื่อฟังรัฐบาลกลางมีมากถึง 22 หัวเมือง เป็นเมืองระดับอ่อง 7 เมือง และเมืองระดับพระยานคร (โหว) 15 เมือง (เล่าชวนหัว, 2553: 44-46)

ปีเถียนหยวนที่ 3 รัชสมัยจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ (154 ปีก่อนคริสตกาล) ได้ทำตามข้อเสนอของเฉาซู่ขุนนางตำแหน่งอวี่สี่อู (หลี่เฉวียน, 2556: 149) ดำเนินนโยบายลดทอนดินแดนในครอบครองของเจ้านครรัฐต่าง ๆ (โจวจยาหรง, 2547: 76) ยึดอำนาจเจ้าผู้ครองแคว้น 4 แคว้นที่กระทำผิด ได้แก่ แคว้นฉู่ แคว้นอู๋ แคว้นจ้าวและแคว้นเจียวซี อุ่หวังหลิวปีมีพลังกำลังเข้มแข็งที่สุดและได้วางแผนก่อกบฏมาเป็นเวลานานแล้ว เขาจึงฉวยโอกาสช่วยเจ้าผู้ครองแคว้นฉู่ จ้าว เจียวซี เจียวตง จี้หนานและจื่อชวน ชูรง “สั่งหารเฉาซู่ กำจัดคนถ้อยข้างกายฮองเต้” ร่วมมือกันก่อกบฏ จักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้จึงประหารเฉาซู่เพื่อเป็นการ

ขอโทษทั้ง 7 แคว้น แต่ทั้ง 7 แคว้นยังคงไม่ยอมหยุด จักรพรรดิฮั่นจึงตั้งโจ้วแห่งตั้งโจ้วยาฟูขึ้นเป็นนายพลรุดหน้าไปสยบการจลาจล โจ้วยาฟูตั้งทัพที่เมืองซางอี (ปัจจุบันอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านจินเซียงในมณฑลซานตง) ทำการป้องกันไว้อย่างแข็งแกร่ง รอให้กำลังทหารของพวกเขาอ่อนระโหยโรยแรง จึงนำทัพที่เกรียงไกรบุกเข้าโจมตีกองทัพวุ่และฉู่ (หลี่เฉวียน, 2556: 149)

เพียง 3 เดือน รัฐอู๋และฉู่ซึ่งเป็นรัฐใหญ่ที่สุดก็ถูกปราบปรามจนราบคาบ ส่วนอีก 5 รัฐก็ถูกสยบลงในเวลาต่อมา เจ้านครรัฐมีทั้งปลิดชีพตัวเอง หรือถูกประหาร จักรพรรดิฮั่นจึงตั้งจิงล่ออำนาจเจ้านครรัฐต่าง ๆ ส่งผลให้พวกเขาเหล่านั้นมีสภาพเป็นเพียงเจ้ากินเมืองแต่ในนามเท่านั้น ไม่มีอำนาจปกครองประชาชนอีก (โจ้วจยาหรง, 2547: 76) โดยลดจำนวนขุนนางและเสนาบดีของเขตแคว้นให้เป็นแค่เสนาบดี ฯลฯ (ทวิปวรติลก, 2542: 172) และถึงแม้จะให้ทายาทของอ่องทั้งเจ็ดแคว้นสืบทอดตำแหน่งอ่องต่อ แต่ลดอำนาจของอ่องลง โดยให้จัดเก็บภาษีที่มาจากอาณาเขตที่ปกครองเท่านั้น ไม่อนุญาตให้ก้าวำงานบริหารการปกครองในท้องถิ่น การปกครองโดยมีขุนยรวมอำนาจอยู่ที่ราชสำนักฮั่นจึงได้มั่นคง (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธพ และสุรภาพร รังษีอุทัย, 2554: 82)

3. การเมืองการปกครองในสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (156-87 ปีก่อน ค.ศ.)

3.1 แผ่นดินจีนสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้

จักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้เสวยราชย์ถึงพระชันษา 48 ปีก็ประชวรหนักจนสวรรคต รัชทายาทหลิวเซ่อพระชันษา 16 ปีสืบราชสมบัติต่อมาท่ามกลางพระญาติผู้ใหญ่สตรีทั้งหลาย อันประกอบด้วยพระนางโถ้วไท่ไท่ อ่องไท่เฮา หวางไท่เฮา และจางกงจู่ สมเด็จพระเจ้าที่เป็นสมเด็จพระอัยด้วย (เล่าชวนหัว, 2553: 52) พระองค์ได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ให้กับอาณาจักรฮั่น แผลอทธิพลอำนาจกว้างใหญ่ไพศาล ผงาดขึ้นเป็นมหาอำนาจแห่งยุคจนได้รับยกย่องเป็น “จอมจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้” (ก้อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 103) ทั้งนี้การที่จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ถูกวางตัวให้เป็นรัชทายาทตั้งแต่เด็ก และเป็นเด็กที่เติบโตมาท่ามกลางสตรีที่มีความมั่งคั่งใหญ่ใฝ่สูงทั้งหลาย ทำให้พระองค์เรียนรู้ศิลปะการได้มาซึ่งอำนาจอย่างพร้อมมูล พวกนางทั้งหลายก็ไม่ค่อยวุ่นวายกับกิจบ้านการเมืองมากนัก จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้จึงทรงมีโอกาสแสดงพระปรีชาสามารถได้เต็มที่ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงเป็นฮ่องเต้ที่เฉลียวฉลาดและรักวิชาการมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์อีกด้วย (เล่าชวนหัว, 2553: 52-53)

ปีที่ 135 ก่อน ค.ศ. โถ้วไท่ไฮ่ (ย่าของฮั่นอู่ตี้) ผู้สนับสนุน “หลักการอู่เหวย” คนสุดท้ายสิ้นพระชนม์หนึ่งปีต่อมา ต่งจั้งซู เสนอแผนสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรมแห่งอาณาจักรต้าฮั่นด้วยการยึดหลักแนวคิดสำนักหยูที่เน้นปลูกฝังค่านิยมเรื่องคุณธรรม ความกตัญญู ความจงรักภักดี และหน้าที่พลเมือง วัตถุประสงค์เพื่อเชิดชูพระบารมี สร้างความมั่นคงในการปกครองบริหารแผ่นดินให้กับองค์จักรพรรดิ

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคใหม่หลังจากบ้านเมืองสงบนิ่งมาเป็นเวลานาน จึงเห็นชอบและให้การสนับสนุนนโยบาย “ละทิ้งร้อยสำนัก ยึดมั่นหลักการหู่” ของต่งจิ้งซูอย่างเต็มที่ อันเป็นต้นเหตุให้การเมืองการปกครองดำเนินพลิกโฉมอย่างสิ้นเชิง

อาณาจักรต้าฮั่นตั้งแต่ยุคบุกเบิกถึงยุคเหวินจิ้ง การบริหารปกครองได้รับอิทธิพลจาก “การปกครองโดยสมณะ” ในแนวคิดลัทธิเต๋า ซึ่งเหมาะกับสภาพสังคมเกษตรกรรมที่ไม่ซับซ้อนในยุคต้นและด้วยนโยบายส่งเสริมการเกษตรในยุคเหวินจิ้ง หัวเมืองต่าง ๆ จึงมีผลผลิตภายในท้องถิ่นมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนค้าขายข้ามถิ่น นานวันเข้าจากสังคมเกษตรก็พัฒนาเป็นเกษตรพาณิชย์ สร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำให้แก่รัฐท้องถิ่น อันเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของราชสำนักส่วนกลางที่ไม่อาจมองข้าม ดังเช่นกรณี “กบฏ 7 แคว้น” ในสมัยฮั่นจิ้งตี้ อีกทั้งนโยบายสมานฉันท์ที่ดำเนินมานานปี ยิ่งทำให้ชนहुเทิมเกริมมากขึ้นทุกวัน

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้เห็นว่า ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นภัยแอบแฝงต่อความอยู่รอดของอาณาจักรต้าฮั่นจึงเลือกแนวคิด “สำนักหู่” เป็นคำตอบในการสร้างพื้นฐานค่านิยม ให้เกิดวัฒนธรรมร่วมในสังคม และเพื่อปลูกจิตสำนึกให้เหล่าขุนนางจงรักภักดีต่อองค์ฮ่องเต้ ให้ประชาชนเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว รักษาติสละชีพปกป้องบ้านเมือง

“สำนักหู่” หรือปรัชญาลัทธิหู่ มีพื้นฐานมาจากปรัชญาขงจื้อตั้งแต่ยุคชุนชิว พอมาถึงยุคฮั่นอู่ตี้ “ปรัชญาสำนักหู่” มีความแตกต่างจากแนวคิดปรัชญาในยุคดั้งเดิมเป็นอย่างมาก สาเหตุมาจากการที่บัณฑิตในยุคต่าง ๆ พยายามใช้ความคิดตนเองมาอธิบายคำสอนของขงจื้อ สอดแทรกสิ่งที่ตนเองต้องการไปปรุงแต่งเนื้อความเดิมบ้าง ส่งผลให้ “แนวคิดหู่” ในยุคนี้ กลายเป็นเครื่องมือในการตีกรอบความคิดให้กับสังคม กำหนดกฎเกณฑ์มาบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติ ทั้งยังปิดกั้นกีดกันแนวคิดอื่นที่มีความเห็นแตกต่าง กลายเป็นเผด็จการทางความคิด ต่างจากสมัยขงจื้อที่ยอมรับแนวความคิดเล่าจื้อ เพียงแต่มีจุดยืนที่แตกต่างกันเท่านั้น ซึ่งปรัชญาลัทธิหู่ยังเข้ามามีอิทธิพลต่อการคัดเลือกขุนนางของอาณาจักรฮั่นอีกด้วย (ก๊อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์, 2550: 106-108)

ข้อน่าสนใจอยู่ที่ว่า จักรพรรดิราชวงศ์ฮั่นไม่เพียงแต่มีความปรีชาสามารถในการทำให้บรรดานักศึกษาปัญญาชนที่เป็นสาวกขงจื้อยินยอมแก้ไขคำสอนต่าง ๆ ของปรมาจารย์ เพื่อรับใช้ระบอบการปกครองที่รวมศูนย์อยู่ที่องค์จักรพรรดิเท่านั้น แต่ยังให้ความสนับสนุนสาวกขงจื้อให้ทำการผูกขาดอุดมการณ์ของลัทธิขงจื้อในการรับใช้รัฐแต่อุดมการณ์เดียว โดยกีดกันคำสอนของสำนักปรัชญาการเมืองอื่น ๆ ออกไปภายนอกระบบทั้งหมด จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ทรงเห็นชอบในการรับเอาลัทธิขงจื้อเข้ามาเป็นปรัชญาของทางราชการ นับแต่นั้นทางราชการก็ได้ปฏิเสธไม่ยอมให้โอกาสแก่นักศึกษาปัญญาชนสำนักอื่น ๆ ที่จะเข้ารับราชการด้วย ตำราหรือ

คัมภีร์ขงจื๊อก็ได้กลายมาเป็นหนังสือหลักสำหรับอ่านและศึกษาของนักศึกษาทั้งหลาย และลัทธิขงจื๊อก็เป็นปรัชญาการเมืองที่ชนชั้นปกครองจีนยึดถือมาโดยตลอด นับตั้งแต่สมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้เป็นต้นมา

ต่งจิ้งซูเป็นเมธีชั้นนำคนสำคัญของลัทธิขงจื๊อที่ได้แก้ไขใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการปกครองของจักรพรรดิราชวงศ์ฮั่นตั้งได้กล่าวแล้ว โดยต่งจิ้งซูได้สร้างทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง (กษัตริย์) กับผู้ถูกปกครอง (ข้าแผ่นดิน) ขึ้น ความสัมพันธ์ตามทฤษฎีของต่งจิ้งซูนี้ เจ้าทฤษฎีถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นนิรันดรภาพ ซึ่งความจริงก็คือระเบียบแบบแผนของธรรมชาติโดยแท้ ต่งจิ้งซูอ้างคำสอนของขงจื๊อที่เรียกว่า “หลักชี้้นำสามประการ” ซึ่งภายหลังสาวกขงจื๊อก็ได้สรุปขึ้นว่า ได้แก่ “กษัตริย์ชี้ นำข้าแผ่นดิน บิดาชี้ นำบุตร และสามีชี้ นำภรรยา” หลักการสำคัญของขงจื๊อตามที่อ้างกันนี้เป็นการวางกรอบเพื่อจำกัดความคิดจิตใจของมวลชนในสังคมศักดินาจีนไว้ตลอดระยะเวลาอันยาวนาน

ความก้าวหน้าของลัทธิขงจื๊อในสมัยราชวงศ์ฮั่นดำเนินไปอย่างช้า ๆ แต่หนักแน่นมั่นคงและสม่ำเสมอ ทฤษฎีห้ามอ่านและเผยแพร่หรือจำหน่ายจ่ายแจกวรรณกรรมขงจื๊อถูกยกเลิกในปีที่ 191 ก่อน ค.ศ. และก็ได้อนุมัติให้มีการสร้างขึ้นใหม่และทำการศึกษาใหม่ด้วย ในระหว่างสองชั่วอายุคน สาวกขงจื๊อได้แทรกซึมเข้าไปในระดับบนสุดของระบบราชการ กลายมาเป็นนักศึกษาที่อยู่หน้าสุดเลยทีเดียวน ในราชมหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งขึ้น (ทำนองมหาวิทยาลัยของรัฐ) เมื่อปีที่ 124 ก่อน ค.ศ. เมื่อแรกตั้งมีนักศึกษา 50 คน แต่ต่อมาราวหนึ่งศตวรรษ มีนักศึกษาถึง 3,000 คน ปรากฏว่าหลักการของลัทธิขงจื๊อได้เป็นพื้นฐานของหลักสูตร การศึกษาลัทธิขงจื๊ออย่างถึถ้วนทั่วถึงและทะลุปรุโปร่งเป็นเงื่อนไขข้อแรกที่สำคัญที่สุดในการเข้ารับราชการ ในส่วนที่ว่าด้วยศิลปะการปกครอง แนวคิดที่สาวกขงจื๊อเน้นหนักซึ่งคงมีอยู่เป็นประจำ ได้แก่ บทบาทของผู้ปกครอง ผู้ทรงความสำคัญในฐานะบิดาปกครองบุตรตามคำสอนเมิ่งจื่อ โดยรัฐบาลจะต้องทำการปกครองอย่างมีระเบียบและเหมาะสม ผลซึ่งมาจากการเข้าสู่ปัญหาตามคำสอนของขงจื๊อ โดยไม่จำเป็นต้องถือว่าผู้สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามแนวคิดที่ว่านี้จะมีความสำนึกและเข้าใจมันอย่างถูกต้องถ่องแท้หรือไม่ ย่อมเป็นการคลี่คลายความตึงเครียดระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง และระหว่างผู้กดขี่ขูดรีดกับผู้ถูกกดขี่ขูดรีดลงด้วย

ถึงปีค.ศ. ที่ 1 มีผู้ผ่านการสอบไล่ที่ข้าราชการ-นักศึกษาของรัฐเป็นผู้จัดเป็นจำนวน 100 คนต่อปี ตามความเป็นมาดังกล่าวนี้ นับแต่รัชสมัยฮั่นอู่ตี้เป็นต้นมา ระดับล่างของระบบราชการซึ่งประกอบด้วยข้าราชการจำนวนไม่น้อยจำนวนหนึ่งจึงถูกผลิตขึ้นโดยการศึกษาตามแบบอย่างของสาวกลัทธิขงจื๊ออย่างแนบชิด โดยรัฐบาลเป็นผู้รับผิดชอบทั้งสิ้น คำสอนของขงจื๊อที่ว่าด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ และความประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องของสุภาพชน (หรือวัฒนธรรม) จึงค่อย ๆ ถูกผนวกเข้าไว้ในกฎหมายตามลำดับ นับเป็นการพัฒนาที่แตกต่างออกไปจากการเน้นหนักและให้ความสำคัญในจริยธรรมแทนกฎหมาย ลัทธิขงจื๊อเริ่มได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการให้เป็นปรัชญาของรัฐ ได้มีการประชุมนักศึกษารั้งใหญ่ โดยจักรพรรดิเป็นองค์อุปถัมภ์เมื่อปีที่

51 ก่อน ค.ศ. เพื่อกำหนดถึงการตีความอย่างถูกต้องแท้จริงของตำราขงจื้อ และในปีค.ศ. ที่ 79 ก็ได้มีการประชุมเช่นเดียวกันนี้อีกเป็นครั้งที่สอง

ในปีค.ศ.175 รัฐบาลจักรพรรดิราชวงศ์ฮั่นก็ให้ความเห็นชอบในการคัดลอกข้อความจากตำราขงจื้อต่าง ๆ เพื่อจารึกลงบนแผ่นหินใหญ่หลายแผ่นซึ่งได้ประดิษฐ์ขึ้นไว้ในเมืองหลวง (ทวิป วรรณศิลป์, 2542: 182-183) ลัทธิขงจื้อกลายเป็นความคิดที่ชี้นำการปกครองบ้านเมืองของฮ่องเต้รุ่นหลังเป็นเวลาอีกกว่า 2,000 ปี (วีระชัย โชคมุกดา, 2559: 88)

เนื่องจากการเมืองและเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ ทำให้งานหัตถกรรม การค้า ศิลปกรรม และวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้การหลอมโลหะ การทอผ้าซึ่งเป็นงานหัตถกรรมหลักของราชวงศ์ฮั่น ตะวันตก มีกำลังการผลิตที่สูงขึ้นมาก ยกตัวอย่างงานทอผ้า ในยุคฮั่นตะวันตกมีเครื่องมือ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเครื่องปักผ้า ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการผลิตไม่ใช่การใช้แรงงานจากการใช้มือเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป งานหัตถกรรมที่เจริญจึงทำให้การค้าขายเจริญตามไปด้วย เกิดเมืองการค้าขึ้นมากมายโดยมีฉางอันเป็นศูนย์กลาง ทั้งยังเปิดตลาดการค้าสู่ประเทศต่าง ๆ ทางตะวันตกผ่านเส้นทางสายไหม (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธ์ และสุรภาพร รังษีอุทัย, 2554: 45)

ทั้งนี้จักรพรรดิฮั่นอู่ตั้งมั่นว่าทรงเป็นฮ่องเต้ที่มีบุญญาธิการอย่างแท้จริง การที่พระองค์ทรงครองราชย์แต่เยาว์นั้นไม่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองแผ่นดินจีนอันกว้างใหญ่ไพศาลแม้แต่น้อย คงจะไม่ใช้บุญญาธิการเพียงอย่างเดียวที่ทำให้พระองค์ประสบความสำเร็จอย่างมากมาย

ที่สำคัญที่สุดคือพระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถในการปกครองคนทั้งหลายให้อยู่ในอำนาจได้และรู้จักการเลือกใช้คนให้ตรงกับความรู้ความสามารถ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ยาวอดของนักปกครอง (เล่าชวนหัว, 2553: 60)

กล่าวได้ว่า จักรพรรดิฮั่นอู่ดีเป็นกษัตริย์ผู้มีวิสัยทัศน์อันกว้างไกลและมีความสามารถอันหลากหลาย รัชสมัยของพระองค์ถือเป็นรัชสมัยหนึ่งที่จีนเริ่มกลายเป็นจักรวรรดิที่แท้จริง (วีระชัย โชคมุกดา, 2559: 83)

3.2 นโยบายการเมืองการปกครองสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ดี: ยุครุ่งเรืองแห่งราชวงศ์ฮั่น

3.2.1 การฟื้นฟูฐานอำนาจส่วนกลาง

1) จักรพรรดิฮั่นอู่ดีลดทอนอำนาจเจ้านครรัฐ

หลังจากปราบจลาจลเจ็ดเจ้านครรัฐลง อำนาจของเจ้านครรัฐต่าง ๆ ก็น้อยลง แต่ดินแดนในครอบครองยังคงกว้างใหญ่ กำลังทางเศรษฐกิจก็ไม่น้อย จักรพรรดิฮั่นอู่ดีได้ดำเนินนโยบายตามแนวทางของจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ผู้เป็นพระบิดา ด้วยการประกาศ “นโยบายมรดกศักดิ์ดินนา” อนุญาตให้บรรดาเจ้านครรัฐสามารถนำที่ดินในครอบครองแบ่งให้แก่ทายาทลูกหลาน เป็นกุศโลบายลดทอนขนาดของดินแดนอำนาจของ

เจ้านครรัฐลงได้อีกระดับหนึ่ง ทำให้พวกเจ้าเหล่านั้นไม่มีอำนาจต่อรองหรือกดดันความมั่นคงของส่วนกลางได้อีก (โจวจยาหรง, 2547: 77)

กล่าวคือ ลูกคนโตและลูกคนรองมีสิทธิเท่ากันในการสืบทอดมรดกที่ดินของบิดาซึ่งเป็นเจ้าเมืองท้องถิ่น คนที่ได้รับมรดกมีสิทธิเพียงแค่เก็บค่าเช่าจากที่ดินดังกล่าว แต่ในทางด้านการเมืองไม่มีสิทธิพิเศษอะไรทั้งสิ้น และยังคงต้องเชื่อฟังคำสั่งของข้าราชการท้องถิ่น ดังนั้นการดำเนินนโยบายนี้จึงได้ลดอำนาจของเจ้าเมืองและได้ส่งเสริมระบบการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง (หวาง เฟิง, 2547: 97)

โดยวิธีนี้ ดินแดนเขตแคว้นหนึ่ง ๆ ย่อมสลายลงเป็นบ้านเล็กเมืองน้อย มีแต่โหวกลาดเคลื่อนและก็ปราศจากอำนาจในภูมิภาคนั้น ๆ ด้วย เนื่องจากเจ้าผู้ครองแคว้นแต่ละองค์ ในฐานะคล้ายเจ้าประเทศราชย่อมมีชายามาก ซึ่งเป็นธรรมดาของชนชั้นปกครองจีน เจ้าแต่ละองค์ล้วนมีชายา 3-5 คน และมีบุตร 10-15 คน (ทวิป วรติลก, 2542 :172)

จักรพรรดิฮั่นอู่ตั๋งยังได้ลดอำนาจเจ้าเมืองต่าง ๆ ด้วยข้อหาและวิธีการต่าง ๆ เช่น อ้างว่าปิดบังทรัพย์สินแท้จริง เสียภาษีไม่ครบ มีความผิดอาญาร้ายแรงถึงขั้นถอดออกจากตำแหน่ง รัชทรัพย์เข้าทูลพระคลังหลวง ในที่สุดเจ้าเมืองที่มีอยู่มากมายในตอนต้นราชวงศ์กว่า 140 คนนั้น เมื่อมาถึงสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตั๋งเหลืออยู่เพียง 5 คน (เล่าชวนหัว, 2553: 66) คือผู้ที่พี่น้องร่วมมารดาเดียวกันเท่านั้น แต่ก็เป็นเจ้าเมืองระดับที่มีเขตการปกครองไม่เกินสิบอำเภอ เจ้าเมืองบางคนมีเขตปกครองเพียงอำเภอเดียว (เล่าชวนหัว, 2553: 86-87) นับว่าเป็นการรวมศูนย์อำนาจมาไว้ที่ราชสำนักอย่างสิ้นเชิง จักรพรรดิฮั่นอู่ตั๋งยังลดอำนาจของพวกเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ตั้งแต่นายกรัฐมนตรีลงไป โดยมีพระบรมราชโองการให้เสนาบดีทั้งหลายหรือรัฐมนตรีถวายรายงานข้อราชการถึงพระองค์โดยตรง ไม่ต้องผ่านนายกรัฐมนตรี (เล่าชวนหัว, 2553: 66-67)

ส่วนกษัตริย์หรือสมเด็จพระยานั้นมีเพียง 3 คนคือนายกรัฐมนตรี ผู้บัญชาการทหารสูงสุดและมหาราชครู รวมเรียกว่าซานกง หรือสามกง แต่ก็ไม่มีอำนาจมากนักในรัชสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตั๋ง เนื่องจากจักรพรรดิฮั่นอู่ตั๋งเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีนับสิบคน และยังเปลี่ยนผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกหลายคน และพระองค์ไม่นิยมปรึกษากับมหาราชครู (เล่าชวนหัว, 2553: 87)

นอกจากข้าราชการส่วนกลางใกล้ชิดแล้ว จักรพรรดิฮั่นอู่ตั๋งยังควบคุมข้าราชการทุกระดับในส่วนภูมิภาค โดยการใช้นโยบายคัดเลือกคนจากท้องถิ่นด้วยการสอบคัดเลือกที่เรียกว่า “จวี๋เซี่ยหวเหลียน” หมายถึง การคัดคนที่มีพร้อมทั้งวิชาความรู้ความสามารถและประพฤติดีจากทั่วประเทศมาคัดเลือกที่ส่วนกลาง

ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกว่าเป็นดีหนึ่งประเภทหนึ่งเรียกว่า “กลาง” ให้ประจำรับราชการอยู่ที่ส่วนกลาง คนที่มีความสามารถและคุณสมบัติรองลงมาเรียกว่า “ลี” ส่งให้ออกไปรับราชการอยู่ตามต่างจังหวัดลดหลั่นกันไปตามจังหวัดอำเภอใหญ่น้อย ขึ้นอยู่กับความสามารถของแต่ละคน

ด้วยเหตุนี้คนธรรมดาสามัญจำนวนมากที่มีสติปัญญาดี จึงมีโอกาทำงานในราชสำนักและราชการวงใน แผ่นดินจีนจึงเจริญขึ้นอย่างรวดเร็วจากการที่มีความคิดหลากหลายของคนมีสติปัญญาดีทุกระดับชั้น ไม่จำกัดอยู่แต่ในหมู่ลูกหลานของผู้มีอำนาจเหมือนในอดีต

นอกจากนี้การปกครองภายในประเทศที่นับว่าประสบความสำเร็จอีกประการหนึ่งของจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้คือเรื่องการปราบปรามผู้มีอิทธิพล

106 ปีก่อน ค.ศ. มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งตำแหน่ง “ซือซือ” หรือผู้ว่าราชการมณฑลที่มีอำนาจมากในการปกครองบังคับบัญชาต่างพระเนตรพระกรรณในระดับภูมิภาค ทรงแบ่งการปกครองประเทศออกเป็น 13 มณฑล ให้ผู้ว่าราชการมณฑล 13 คนออกไปกำกับดูแลราชการของข้าราชการต่างจังหวัด มีอำนาจในการเลื่อนลดปลดย้ายข้าราชการทั้งหลายอย่างเต็มที่

อำนาจหน้าที่สำคัญของซือซือ ได้แก่ การจัดการกับผู้ที่มีอิทธิพลในท้องถิ่นที่เข้าข่ายดังต่อไปนี้

- 1) ผู้ที่มีฐานะร่ำรวยผิดปกติ มีที่ดินในครอบครองเกินกว่าที่ทางการกำหนด
- 2) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่โกงกินฉ้อราษฎร์บังหลวงรีดไถประชาชน
- 3) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ข่มเหงรังแกฆ่าฟันประชาชนด้วยการลุแก่อำนาจ
- 4) เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เอาใจใส่การปฏิบัติราชการ ละเลยการจัดส่งคนดีไปรับการคัดเลือกที่

เมืองหลวง

- 5) เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปล่อยให้ลูกหลานบริวารของตนกดขี่ทำร้ายประชาชน
- 6) เจ้าหน้าที่ของรัฐสมคบกับพวกนักเลงอันธพาลในท้องถิ่นรังแกประชาชน

ความผิด 6 ประการดังกล่าวถือว่าเป็นความผิดต่อความมั่นคงของประเทศอย่างร้ายแรง ผู้ตรวจซือซือมีอำนาจเด็ดขาดในการสอบสวน และลงโทษผู้กระทำผิดตามข้อหาดังกล่าว (เล่าซวนหัว, 2553: 68-70) และทางราชสำนักก็ได้แต่งตั้งราชเลขาธิการที่มีหน้าที่รับเรื่องราวจากภูมิภาคต่าง ๆ ที่เสนาบดีประจำราชสำนักทูลเสนอตามรายงานของข้าหลวงต่างพระเนตรพระกรรณ (ทวิป วรรณิกล, 2542: 172) ซึ่งในสมัยของจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ นั้น ซือซือเป็นบุคคลที่พระองค์คัดเลือกด้วยตนเองและเป็นหน่วยขึ้นตรงต่อจักรพรรดิ ทำให้พระราชอำนาจของจักรพรรดิมั่นคงมาก

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้แบ่งราชอาณาจักรเป็นเขตปกครอง 13 มณฑล ได้แก่ 1) ยีโจว (อยู่เหนือเป่ย์) 2) โยวโจว 3) ฟิงโจว 4) หยันโจว 5) ฉีโจว 6) ชิงโจว 7) หยางโจว 8) จิงโจว 9) ยี่โจว 10) ยีโจว (เอ็กจิ่วอยู่เสฉวน) 11) เหลียงโจว 12) เจียวโจว 13) ชั่วโจว

ด้วยการใช้ชื่อสื่อต่างพระเนตรพระกรรณในการปกครองส่วนภูมิภาค เมื่อได้รับรายงานว่ามีผู้มีอิทธิพลอยู่ที่ใด นอกจากจะจัดการลงโทษขั้นเฉียบขาดถึงกับประหารชีวิตแล้ว ยังมีการลงโทษด้วยการย้ายผู้มีอิทธิพลเหล่านั้นออกจากพื้นที่ด้วยการบังคับ จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ได้จัดการย้ายผู้มีอิทธิพลทั้งหลายจำนวนถึงสามล้านคนมาอยู่ที่เมืองหลวงฉางอัน ส่งให้ไปอยู่ที่ตำบลเม่าหลิงทางตะวันตกของเมืองหลวง ให้คนเหล่านี้ทำหน้าที่บุกเบิกบริเวณพื้นที่รกร้างว่างเปล่าชานเมือง เพื่อเป็นที่สร้างพระสุสานประจำรัชกาล และผู้ที่ละเมิดคำสั่งในด้านภาษีอากรหรือลักลอบทำเหรียญกษาปณ์โดยพลการ มีบันทึกในประวัติศาสตร์ไว้ว่าถูกประหารชีวิตจำนวนถึงหนึ่งแสนคน ภายในเวลา 9 ปีที่พระองค์ทรงดำเนินนโยบายเรื่องการเงินการคลังและเรื่องการปราบปรามผู้มีอิทธิพล ปรากฏว่าไม่มีเหล่าผู้มีอิทธิพลเหลืออยู่อีกต่อไป (เล่าชวนหัว, 2553: 71-72)

โดยวิธีนี้ การปกครองที่ผสมกันระหว่างการรวมอำนาจไว้ส่วนกลางกับการกระจายอำนาจให้แก่จุโจว หรือเจ้าครองนครดั้งเดิมสมัยราชวงศ์โจวที่ได้เปลี่ยนแปลงเป็นการรวบอำนาจไว้ส่วนกลางที่องค์จักรพรรดิก็ได้ประสบผลสำเร็จโดยสมบูรณ์ในรัชสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (ทวิป วรดิลก, 2542: 173)

3.2.2 นโยบายด้านวัฒนธรรม

1) นโยบายชูปรัชญาขงจื้อเป็นเอก

สมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ อำนาจการปกครองของราชวงศ์ฮั่นตะวันตกมีเสถียรภาพมาก ประเทศนับวันก็ยิ่งอุดมสมบูรณ์และแข็งแกร่งขึ้น นโยบายปล่อยเสรีเริ่มไม่เหมาะกับยุคสมัย (โจวจยาหรง, 2547: 79) เพื่อผลประโยชน์และความมั่นคงของระบอบอำนาจรวมศูนย์ (สมบูรณาญาสิทธิราชย์) ต่งจั้งซู ราชเสนาบดีเสนอต่อจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ว่า ควรให้ประชาชนนับถือลัทธิขงจื้อเพียงลัทธิเดียว ความคิดเห็นอื่น ๆ ห้ามเผยแพร่ออกไป จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้จึงลงคำสั่งยกเลิกร้อยสำนัก ให้นับถือแต่ลัทธิขงจื้อเพียงลัทธิเดียว (คล่อง ศิริประภาธรรม, 2556: 73) ทั้งยังก่อตั้งโรงเรียนรัฐที่มีชื่อว่า ไท่เสวีย ทำให้สามัญชนมีโอกาสเข้ารับราชการได้ด้วย (หวางเฟิง, 2547: 97) จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ได้เลือกใช้นโยบายชูปรัชญาขงจื้อเป็นเอก² และดำเนินมาตรการหลายอย่างดังนี้

² ชูปรัชญาขงจื้อเป็นเอก ในยุคนั้นชีวิตจ้านกั๋ว มีสำนักคิดต่าง ๆ เกิดขึ้นหลายสำนัก ที่สำคัญได้แก่ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า ลัทธิมั่วจื่อ ลัทธิจินนิยม (ฝ่าจยา) ผู้ก่อตั้งลัทธิขงจื้อคือขงจื้อ มีแนวคิดที่เป็นหลักสำคัญคือ เมตตาธรรมและจารีตธรรม จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้เห็นด้วยกับข้อเสนอของปราชญ์ใหญ่ลัทธิขงจื้อในสมัยนั้นคือ ต่งจั้งซู ชูคำสอนของลัทธิขงจื้อเป็นเอก ปฏิเสธสำนักคิดอื่น ๆ ฐานะของลัทธิขงจื้อ ในประวัติศาสตร์จีนจึงสูงส่งสถาพรมาตั้งแต่สมัยนั้น (โจวจยาหรง, 2547: 78)

1) บัญญัติตำแหน่งปัวชื่อหรือพดณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ 5 ตำแหน่ง ประจำคัมภีร์ทั้ง 5 ของ ลัทธิขงจื้อ อันได้แก่ ชื่อจิง (คัมภีร์กวี) ชูจิง (คัมภีร์ประวัติศาสตร์) อี้จิง (คัมภีร์อนิจลักษณะ) หลี่จิง (คัมภีร์ จาริตศาสตร์) และคัมภีร์ขุนชิว

2) สร้างลูกศิษย์ของพดณาจารย์ในแต่ละสาขา โดยคัดเลือกเด็กหนุ่มที่มีผลการเรียนดีเลิศจาก แต่ละท้องถิ่นให้ติดตามศึกษาความรู้จากพดณาจารย์ แต่ละสาขาจะรับลูกศิษย์ 50 คน ทุกปีจะมีการสอบ 1 ครั้ง ผู้ที่มีผลการเรียนระดับกลางขึ้นไปจะได้รับแต่งตั้งให้เป็นขุนนาง (โจวจยาหรง, 2547: 78)

คัมภีร์ของลัทธิขงจื้อกลายเป็นสื่อการสอนเฉพาะตามกฎหมายการปลูกฝังและคัดเลือกบุคคล ที่มีความรู้ความสามารถของทางการ การเรียนคัมภีร์กลายเป็นบันไดที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นขุนนางของเหล่า ปัญญาชน ลัทธิขงจื้อได้รับฐานะเป็นลัทธิเดียวที่ได้รับการยกย่อง

จากนั้นมาความคิดของลัทธิขงจื้อก็กลายเป็นความคิดทางการปกครองของทางการในแต่ละ ยุคที่ผ่านมา (หลี่เฉวียน, 2556: 153-154) และกลายเป็นเนื้อหาสำคัญของวัฒนธรรมจีนนานกว่า 2,000 ปี (หวาง เฟิง, 2547: 97)

2) ระบบตรวจคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการ

2.1) ตั้งสำนักราชบัณฑิตยสถาน

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ทรงเห็นชอบกับข้อเสนอของต่งจ้งซูซึ่งสอบผ่านการคัดเลือกเป็นข้าราชการ ด้วยพระองค์เอง ต่งจ้งซูเสนอให้จัดตั้งสำนักราชบัณฑิตเลียนแบบของรัฐฉินสมัยก่อน รัฐฉินซึ่งเป็นรัฐ มหาอำนาจสมัยโบราณเคยจัดตั้งสำนักราชบัณฑิตจำนวนเจ็ดสิบคนเรียกว่า “โปชื่อ” ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำแก่เจ้านครรัฐ และยังเป็นคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญตลอดจนร่างกฎหมายอื่น ๆ เพื่อการ ปกครองรัฐ เมื่อเป็นเช่นนั้นจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้จึงรับเอาแนวนโยบายรัฐประศาสนศาสตร์ของรัฐฉินมาใช้ เริ่มตั้งแต่การตั้งราชบัณฑิตยสถานและระดมนักวิชาการทั้งหลายให้มาเข้าร่วม (เล่าชวนหัว, 2553 :88)

2.2) วางกฎเกณฑ์การสอบคัดเลือกข้าราชการ

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ทรงวางกฎเกณฑ์ในการสอบคัดเลือกข้าราชการอย่างมีระบบขั้นตอน เนื่องจากการคัดคนเข้ารับราชการในสมัยก่อนไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว ส่วนมากจะเป็นการเลือกเฟ้นไปตามเส้น สายระหว่างตระกูลผู้ดีทั้งหลายของพวกผู้ปกครองประเทศ และมักสืบช่วงตำแหน่งต่าง ๆ กันเป็นตระกูลแบบ ผูกขาด (เล่าชวนหัว, 2553 :89)

เมื่อมีการจัดตั้งราชบัณฑิตยสถานแล้ว สำนักนี้กลายเป็นสถาบันคัดเลือกคนดีมีวิชามารับ ราชการโดยเปิดโอกาสให้คนธรรมดาสามัญสอบแข่งขันเข้ารับการศึกษา ณ สำนักแห่งนี้

ในการเปิดสำนักครั้งแรกคัดนักเรียนรุ่นที่หนึ่งจำนวนห้าสิบคน ถือว่าเป็นระดับหัวกะทิ คุณสมบัติของนักศึกษาได้แก่ 1) อายุครบสิบแปดปีบริบูรณ์ 2) ไม่เป็นคนวิกลจริตจิตฟั่นเฟือน 3) สุขภาพพลานามัยดี 4) ความประพฤติเรียบร้อย

ให้ทุกจังหวัดและอำเภอทั่วราชอาณาจักรส่งนักศึกษาเข้าสอบชิงทุนเป็นนักเรียนหลวงตามโครงการนี้ กำหนดให้มีการสอบทุกปี นักศึกษาที่จบหลักสูตรสถาบันนี้ให้สอบคัดเลือกเป็นข้าราชการ คนที่ได้คะแนนดีบรรจู้ให้รับราชการส่วนกลางรับใช้ใกล้ชิดในราชสำนักและทำเนียบรัฐบาล คนที่ได้คะแนนรองลงมาให้ไปรับราชการต่างจังหวัดหัวเมืองเอกโท แล้วแต่ผลคะแนนจากการสอบ พวกที่ถูกคัดเลือกให้รับราชการอยู่ส่วนกลางเรียกว่า “หลวง” พวกที่ถูกคัดเลือกให้รับราชการอยู่ส่วนภูมิภาคเรียกว่า “ลี”

จักรพรรดิอันอยู่ดีสนพระทัยในการสอบคัดเลือกข้าราชการแบบนี้อย่างจริงจังมาก 128 ปีก่อน ค.ศ. เกิดคดีความใหญ่เกี่ยวกับเรื่องการสอบคัดเลือกข้าราชการ เนื่องจากผู้ว่าราชการจังหวัดคนหนึ่งละเลยไม่เอาใจใส่ตามกฎหมายเกณฑ์ในการสอบคัดเลือก มีคนร้องเรียนกล่าวโทษผู้ว่าราชการจังหวัดผู้นี้ว่ารับสินบนและไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้เข้าสอบคัดเลือก ผู้ว่าราชการจังหวัดรายนี้จึงถูกประหารชีวิต

จักรพรรดิอันอยู่ดีถือว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญที่สุดในการคัดเลือกคนดีมีวิชามาเป็นข้าราชการต่างพระเนตรพระกรรณ บัณฑิตที่จบสถาบันนี้และเข้ารับราชการโดยผ่านการคัดเลือกของพระองค์ มักได้ตำแหน่งสำคัญต่าง ๆ เช่น นายกรัฐมนตรี เสนาบดี อย่างน้อยที่สุดก็ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดรับเบี้ยหวัดเงินปีระดับสองพันจ้อ (หนึ่งจ้อมีมูลค่าเทียบเท่ากับราคาข้าวเปลือกหนึ่งหาบ) ถือได้ว่ารัชสมัยจักรพรรดิอันอยู่ดีเป็นต้นแบบของการสอบคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการโดยยึดหลักคุณธรรม (เล่าชวนหัว, 2553: 89-91)

เมื่อจักรพรรดิอันอยู่ดีได้กำหนดให้ทุกท้องที่ตรวจตราคัดเลือกผู้มีจิตกตัญญูหรือขุนนางใจซื่อส่งมายังเมืองหลวงทุกปี เพื่อให้เข้ารับราชการในหน้าที่ที่เหมาะสม พร้อมกับมีพระราชโองการให้เสนาบดีและเขตการปกครองเสนอชื่อผู้มีคุณธรรมความสามารถเข้ามาด้วย หลังจากดำเนินนโยบายดังกล่าว ระบบการคัดเลือกขุนนางแบบเดิมซึ่งสืบทอดตำแหน่งโดยทายาทก็เปลี่ยนไป ทำให้ประสิทธิภาพของเหล่าขุนนางดีขึ้นและการปฏิบัติงานตามคำสั่งก็มีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้นด้วย (โจวจยาหรง, 2547: 79)

กล่าวคือ ปรัชญาลัทธิหยูได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการคัดเลือกขุนนางของอาณาจักรฮั่น ซึ่งระบบการคัดเลือกในยุคนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภทได้แก่ ระบบ “เจิงพี” หรือการแต่งตั้งผู้มีความรู้ความสามารถโดยตรงจากราชสำนัก และระบบ “ฉาจวี” เป็นการคัดเลือกจากตัวแทนของแต่ละท้องถิ่นซึ่งแบ่งย่อยเป็น 2 ประเภทได้แก่

ประเภทที่ 1 คัดเลือกโดยการสอบสัมภาษณ์จากคุณสมบัติหรือความสามารถตามความต้องการของฮ่องเต้ เช่นในยุคฮั่นเหวินตี้ ต้องการผู้มีความสามารถที่ซื่อสัตย์ เปี่ยมคุณธรรม กล้าพูดกล้าทัดทาน จากนั้นให้ผู้ครองแคว้นเสนอบุคคลที่มีคุณสมบัติตามวัตถุประสงค์ให้กับฮ่องเต้

ประเภทที่ 2 คัดเลือกจากระบบโควตาตามจำนวนคนในพื้นที่ เป็นระบบที่เริ่มขึ้นในยุคฮั่นอู่ตี้ จากการเสนอของต่งจิ้งซู โดยยึดคุณสมบัติตามคำสอนสำนักขงจื๊อ เน้นความซื่อสัตย์กตัญญู เช่น บุตรซื่อสัตย์ กตัญญูต่อบิดามารดา ขุนนางซื่อสัตย์กตัญญูต่อฮ่องเต้ ด้วยเชื่อว่าผู้ที่ครองตนตามหลักการลัทธิขงจื๊ออย่างเคร่งครัด ย่อมเป็นคนดีที่ซื่อสัตย์ต่อแผ่นดินและภักดีต่อฮ่องเต้ ดังนั้นแต่ละท้องที่ต้องมีการเสนอชื่อ “ลูกกตัญญู” และ “ข้าราชการซื่อตรง” อย่างละคนเพื่อให้ราชสำนักพิจารณาทุกปี (ก๋อส์กั๊ต ไซยร์สมีส์กั๊ต, 2550: 108) ซึ่งการที่พระองค์ปรับระบบการเข้ารับราชการใหม่ โดยกำหนดให้ทุกท้องที่เลือกผู้มีจิตกตัญญูหรือ ขุนนางซื่อสัตย์ไปที่เมืองหลวงเพื่อเป็นข้าราชการ ทำให้ระบบคัดเลือกขุนนางแบบเดิมซึ่งสืบทอดตำแหน่งโดยทายาทลดความสำคัญลงไปอย่างมาก คุณภาพของขุนนางดีขึ้น ส่งผลดีต่อการทำงานเพื่อบ้านเมือง และความสุขของราษฎรมาก ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น (วีระชัย โชคมุกดา, 2559: 87)

2.3) นโยบายเศรษฐกิจใหม่

ราชวงศ์ฮั่นมีความรุ่งเรืองสูงสุดในรัชสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ (ปีที่ 141-87 ก่อน ค.ศ.) เนื่องจาก รัชสมัยนี้มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจยิ่งกว่าทุกรัชกาลก่อนหน้านี้ ฉางหลวงมีข้าวเก็บสำรองไว้มากมายจนล้นท้องพระคลังก็มีทรัพย์สิ้นเงินทอง จนถึงกับมีบันทึกในประวัติศาสตร์ว่า อีแปะที่ร่อยเป็นพวง ๆ มีมากมายและ ก็ไม่ได้ใช้เลย จนเชื่อกันที่ร่อยอีแปะขาดเพราะเก่าจนผู้ ที่ตกเรียรายนั้นมีจำนวนมากจนนับไม่ถ้วน เศรษฐกิจในตอนต้นของราชวงศ์ฮั่นรุ่งเรืองยิ่งเนื่องมาจากสาเหตุอีกประการหนึ่งคือ มีการใช้เครื่องมือในการทำไร่ไถนาที่ทำด้วยเหล็กกันอย่างกว้างขวาง ผานไถขนาดใหญ่ที่ใช้กัน มีขนาดยาวถึง 40 เซนติเมตรและกว้าง 42 เซนติเมตร ต้องใช้วัวสองตัวลาก ทำให้ไถดินได้ลึกกว่าผานไถที่เคยใช้กันมาแต่เดิม (ทวีป วรดิกล, 2542: 174-175)

แผ่นดินในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ขยายออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล จากทะเลป้อไห่จรดทะเลซีโจ้วกลาง (ระเบียงแม่น้ำฮวงโห) จากกำแพงเมืองจีนจรดลุ่มแม่น้ำแยงซี ชาวนายังรู้จักใช้วัวควายและม้าเทียมคันไถโดยทั่วไป บางแห่งเทียมด้วยวัวควายสองตัว และคิดประดิษฐ์สร้างรถหว่านเมล็ดพืชมาใช้ ทำให้หว่านเมล็ดได้อย่างรวดเร็วและเพาะปลูกได้ทันตามฤดูกาล เพิ่มผลผลิตให้กับสังคมเป็นอย่างมาก (คล่อง ศิริประภาธรรม, 2556: 71)

ยิ่งกว่านี้คลองเจิ้งกั้วที่ขุดกันตั้งแต่สมัยจ้านกั้วในบริเวณที่ราบภาคเหนือของฉางอันก็ได้มีการขุดคลองเป็นทางระบายน้ำแยกออกไปเป็นแควถึงหกแควด้วยกัน ส่งผลให้ไร่นาบริเวณที่ราบสูงมีน้ำหล่อเลี้ยงโดยตลอด ต่อมาก็ได้มีการขุดคลองขึ้นระหว่างคลองเจิ้งกั้วกับฉางอันเชื่อมแม่น้ำเว่ยสู่กับจิงสู๋เข้าด้วยกัน

ทำให้ไร่นาที่มีเนื้อที่ถึง 18,000 เฮกเตอร์ได้มีการชลประทานโดยทั่วถึง ระหว่างศตวรรษที่สองและที่หนึ่งก่อน ค.ศ. กระแสน้ำในแม่น้ำเหลืองหรือฮวงโห่ก็ได้ทำลายฝั่งลงถึงสองครั้ง เมื่อฝั่งแม่น้ำเหลืองถูกกระแสน้ำทำลายลงครั้งที่สอง จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ก็ได้เสด็จไปยังบริเวณที่ฝั่งถูกทำลายและมีบัญชาให้ขุนนางทั้งหลายเข้าร่วมกับชาวนาในการสร้างท่านบกั้น เนื่องจากในบริเวณดังกล่าวขาดแคลนไม้ ก็รับสั่งให้ตัดไม้ไผ่จากอุทยานของจักรพรรดิมาใช้แทนเป็นการด่วน ผลจากการสร้างท่านบกั้นนี้ทำให้กระแสน้ำจากแม่น้ำเหลืองไม่ก่อให้เกิดอุทกภัยเป็นเวลาถึง 80 ปี

ผลสำเร็จจากการชลประทานทำให้เกษตรกรรมพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว จนอาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรรมได้พัฒนารุดหน้าไปอย่างไม่เคยมีมาก่อน อุตสาหกรรมซึ่งยังอยู่ในขั้นหัตถกรรมก็ได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วเช่นกัน เศรษฐกิจตามหมู่บ้านในชนบทมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น ยังผลให้มีความต้องการเครื่องมือการผลิตที่ทำด้วยเหล็กมากขึ้นด้วย พ่อค้าจึงร่ำรวยขึ้นจากการถลุงเหล็กและผลิตเกลือ บางตระกูลที่ถลุงเหล็กเป็นการใหญ่ถึงกับว่าจ้างคนงานเป็นพันคน เครื่องมือการผลิตที่ทำด้วยเหล็กขายดีตามหมู่บ้านในชนบททั่วไป การผลิตทางการเกษตรก็มีปริมาณสูงขึ้นเรื่อย ๆ (ทวิป วรดิลก, 2542: 175) ถึงปลายสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตกที่นาบริเวณทั่วประเทศขยายมากจนมีเนื้อที่ทั้งหมดกว่า 220 ล้านหม่ว ประชากรเพิ่มถึง 56 ล้าน 5 แสนคน (โคลง ศิริประภาธรรม, 2556: 71)

อย่างไรก็ตาม ลักษณะสำคัญประการหนึ่งในตอนต้นของราชวงศ์ฮั่นก็ได้แก่การก่อตัวขึ้นของชนชั้นปกครองใหม่ ซึ่งประกอบด้วยเจ้าที่ดินใหญ่ ๆ ที่ถือกำเนิดมาจากความต่ำต้อย ในหลายต่อหลายรายล้วนเป็นผู้ที่สนับสนุนและติดตามรับใช้จักรพรรดิเกาจู่มาตั้งแต่เมื่อยังเป็นสามัญชนนามว่าหลิวปัง ด้วยความละโมภในทรัพย์สินสมบัติและความมั่งคั่ง ตระกูลที่ร่ำรวยและมีความยิ่งใหญ่ขึ้นมาเหล่านี้ก็ได้สร้างอาณาเขตอันประกอบด้วยไร่นาสาโทของตนขึ้นในเวลาอันรวดเร็ว

การกดขี่ขูดรีดชาวนาที่ผู้คนเหล่านี้กระทำกันในรูปแบบต่าง ๆ โดยพื้นฐานแล้วไม่เคยเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลาถึงสองพันปีของลัทธิศักดินาจีน ที่ดินที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็นแบบศักดินาเหล่านี้ หากเจ้าที่ดินไม่ใช้แรงงานรับจ้างก็จะให้ชาวนาเช่านาของตนทำกิน แต่ในช่วงนี้เองชาวนาจำนวนไม่น้อยก็ได้กลายมาเป็นเจ้าที่ดินรายย่อย ๆ ซึ่งไม่เพียงแต่ถูกขูดรีดในลักษณะนี้เท่านั้น แต่ยังต้องแบกภาระหนักหน่วงไม่ด้อยไปกว่าการถูกรัฐขูดรีด ภาษีที่ชาวนาเหล่านี้ชำระให้รัฐก็ประกอบขึ้นเป็นรายได้หลักจากภาษีชาวนาที่รัฐเก็บได้ทีเดียว ยิ่งกว่านี้ชาวนาเหล่านี้ยังต้องถูกเกณฑ์แรงงานในรูปแบบต่าง ๆ และยังเป็นแหล่งกำลังแรงงานอันดับแรกสุดของกองทัพรัฐบาลด้วย

ชาวนาอิสระอาจสามารถทำการผลิตจนพอเพียงที่จะเลี้ยงชีวิตได้ก็จริง แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นกรณีพิเศษที่ไม่อาจคาดคิดได้ขึ้นมา เช่น ทุพภิกขภัย อุทกภัย โรคภัยไข้เจ็บหรือตายก็จำเป็นต้องกู้หนี้

ยืมสินในอัตราดอกเบี้ยที่สูงถึงร้อยละ 20,30 หรือแม้กระทั่งร้อยละ 100 ผลก็คือคนที่กู้หนี้ยืมสินเหล่านี้ ต้องขายที่ดินไปทีละน้อยจนต้องเช่านาเจ้าที่ดินทำกิน ค่าเช่าก็สูงถึงร้อยละ 50 ของผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ หรือมีฉะนั้นก็ต้องกลายมาเป็นชาวนารับจ้าง ทั้งนี้ทางออกสุดท้ายก็คือการขายภรรยาและลูกไปเป็นทาส (ทวีป วรดิลก, 2542: 175-176)

กล่าวคือ จากการที่ต้นสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ดำเนินนโยบายผ่อนพักราษฎร เป็นปัจจัยให้พ่อค้าสามารถสั่งสมทรัพย์สินเพิ่มพูนขึ้นทุกวัน การเอาเปรียบขูดรีดของเจ้าที่ดินผู้มีทรัพย์สินนับวันก็หนักขึ้น นอกจากนี้ การที่จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ให้ก่อสร้างพระราชวัง และใช้ทหารออกสงครามติดต่อกันหลายปี ทำให้เกิดความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมาก จึงต้องดำเนินนโยบายเศรษฐกิจใหม่ (โจวจยาหรง, 2547: 79) จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้เลือกเอาพ่อค้าใหญ่มาเป็นเสนาบดีคลังสามคน ได้แก่ ชางหงหยาง³ ตงกั้วเสียนหยาง ช่งหยี

ชางหงหยางเชี่ยวชาญการหาเงินมาก จึงได้เสนอวิธีการดังนี้

- 1) เก็บภาษีรถม้า เรือและพาหนะทุกชนิด
- 2) ผูกขาดอุตสาหกรรมการทำเกลือ เหมืองแร่ กลั่นสุรา ถลุงเหล็ก
- 3) จัดทำเงินตราใหม่ด้วยการใช้หนังกวางขาวซึ่งเป็นสัตว์หายาก เป็นธนบัตรที่มีค่าสูงสุด เรียกว่า “ฝี่ปี้” แปลว่าเงินหนัง ฝี่ปี้นี้มีขนาดกว้างหนึ่งเซี่ยะ ยาวหนึ่งเซี่ยะ แต่ละฝี่มีค่าเท่ากับสี่แสนอีแปะ
- 4) จัดทำเงินตราที่เป็นเหรียญกษาปณ์สามชนิดด้วยวัตถุที่เป็นเงินและดีบุก ชนิดที่หนึ่งเป็นรูปทรงกลมมีรูปร่างสลักไว้ ราคาเท่ากับสามพันอีแปะ ชนิดที่สองเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมมีรูปร่างสลักไว้ ราคาเท่ากับห้าร้อยอีแปะ ชนิดที่สามเป็นรูปวงรีสลักรูปเต่า ราคาเท่ากับสามร้อยอีแปะ
- 5) สั่งเก็บเหรียญกษาปณ์เดิมที่มีราคาสองอีแปะครั้งกลับมาหลอมใหม่ให้มีราคาสามอีแปะ เหรียญกษาปณ์ใหม่มีน้ำหนักน้อยกว่าเดิม แต่มีค่ามากกว่าเดิม (เล่าชวนหัว, 2553: 65-66)
- 6) กำหนดให้ใช้เงินตราสกุลเดียวกัน ให้มีการสร้างเงินเหรียญ 5 จูขึ้น ซึ่งเป็นเหรียญกษาปณ์ที่มีน้ำหนักเท่ากับน้ำหนักของเมล็ดข้าวโพด 500 เมล็ด มีอักษรจีนคำว่า 5 จูกำกับไว้

³ ชางหงหยาง เป็นลูกพ่อค้าใหญ่เมืองลั่วหยาง รับราชการในราชสำนักจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ มีความเชี่ยวชาญในด้านบริหารงานการคลัง ในราชวงศ์ฮั่นยุคต้น หลิวปังผู้สถาปนาราชวงศ์ฮั่นเคยออกคำสั่งไว้ว่าห้ามพวกพ่อค้ามารับราชการ แต่ต่อมาเนื่องจากเกิดศึกสงครามไม่หยุดหย่อน ทางทหารจำเป็นต้องได้เงินทองมาจุนเจือขุนศึกทั้งหลาย จึงได้มีการเชิญพ่อค้านายทุนทั้งหลายมาเป็นที่ปรึกษา วุฒิสมาชิกของราชสำนัก และรัฐบาล พ่อค้าหบดีจึงเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในกิจการของแผ่นดิน เหตุการณ์นี้เริ่มมาตั้งแต่รัชสมัยจักรพรรดิฮั่นเหวินตี้จนกระทั่งสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ พ่อค้าทั้งหลายก็สามารถเดินเข้าออกนอกในสถานที่ราชการสำคัญ ๆ ได้อย่างสง่างาม ด้วยเหตุนี้ชางหงหยางที่เป็นลูกพ่อค้าจึงกลายเป็นพระสหายของจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ในวัยเด็กตั้งแต่ยังเป็นหลานหลวง (เล่าชวนหัว, 2553: 108-110)

7) รัฐเข้าดำเนินกิจการการค้าเอง โดยจัดตั้งหน่วยงานทำการกระจายสินค้าเครื่องบรรณาการส่งไปขายยังเมืองไกล ๆ ที่ได้ราคาดีกว่า เพื่อเพิ่มพูนรายได้ของรัฐ และให้จัดตั้งหน่วยงานในนครหลวงทำการรับซื้อสินค้าต่าง ๆ เมื่อสินค้าใดราคาสูงก็ปล่อยให้ขายออกสู่ตลาด เมื่อสินค้าใดราคาตกก็ซื้อเข้ามาเก็บกักตุนเป็นการปรับกลไกอุปสงค์อุปทานของตลาดและควบคุมราคาสินค้าไปในตัว (โจวจยาทรง, 2547: 79)

ทั้งยังมีการนำมาตรการอื่น ๆ มาใช้ เช่น ขายตำแหน่งราชการ บังคับเก็บภาษีเจ้าที่ดินใหญ่ ๆ โดยเฉพาะพวกพ่อค้าซึ่งเป็นชนชั้นที่ร่ำรวยกันมาแต่เดิมอยู่แล้ว (ทวีป วรดิลก, 2542: 191)

8) ในปีที่ 119 ก่อน ค.ศ. จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ก็ได้กำหนดมาตรการจัดเก็บภาษีกับพ่อค้าและนายทุนเงินกู้ยืมอย่างเข้มงวดกวดขัน โดยหัตถกรต้องเสียภาษีต่อทรัพย์สินที่ตนครอบครองทุก 1 หน่วยต่อ 4,000 อีแปะ พ่อค้าต้องเสียภาษีต่อทรัพย์สินที่ตนครอบครอง 2 หน่วยต่อทุก ๆ 4,000 อีแปะ ประชาชนคนสามัญเสียภาษี 1 หน่วยต่อรถม้า 1 คัน แต่พ่อค้าต้องเสียภาษีรถม้า 2 หน่วยต่อรถม้า 1 คัน นอกจากนี้พ่อค้ายังจะต้องส่งบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินของตนตามความจริง ถ้าแสดงรายการเท็จจะต้องได้รับโทษถึงขนาดถูกริบทรัพย์สิน และส่งตัวไปทำหน้าที่เป็นทหารประจำกรมแดนเป็นเวลา 2 ปี ทรัพย์สินและคนใช้ที่ต้องผูกพันตามสัญญาจนถึงทาสถูกริบทั้งสิ้น ปรากฏว่ารัฐมีรายได้จากทรัพย์สินที่ริบมาจากพ่อค้าเป็นจำนวนมาก (ทวีป วรดิลก, 2542: 176)

ทั้งนี้ผู้ใดสามารถชี้ช่องว่ามีคนปกปิดทรัพย์สินแท้จริงของตนจะได้รับสินบนในการชี้ช่อง โดยการยกทรัพย์สินที่ถูกริบเข้าหลวงนั้นให้ครึ่งหนึ่ง

ด้วยวิธีนี้ เงินทองในท้องพระคลังก็ทวีจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้จึงมีงบประมาณในการทำสงครามเหลือเพื่อตลอดรัชกาลอันยาวนาน

ประชาชนจีนที่ถูกเรียกเก็บภาษีก็ไม่ได้เดือดร้อนมากนัก เพราะในช่วงนั้นการค้าขายของจีนกับต่างประเทศเป็นไปอย่างคึกคักจากการเปิดเส้นทางสายไหม กองทัพจีนนอกจากไปทำสงครามแล้ว ยังมีพ่อค้าวาณิชติดตามขบวนไปด้วย ทำให้เกิดเศรษฐกิจใหม่ขึ้นมากมาย การถูกเรียกเก็บภาษีเพียงร้อยละสองจึงเป็นเรื่องสบายมาก เพราะได้ผลกำไรจากการค้าขายมากกว่านั้นมาก ราษฎรทั่วไปก็นับว่ามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะมีการขยายที่ดินทำกินออกไปมากกว่าเดิมจากนโยบายการขยายดินแดน (เล่าชวนหัว, 2553: 66)

3.2.3 ความสัมพันธ์กับดินแดนใกล้เคียง

ในรัชสมัยฮั่นอู่ตี้ เป็นที่ยกย่องกันว่า อารยธรรมจีนในสมัยราชวงศ์ฮั่นรุ่งเรืองสูงสุดจนนักประวัติศาสตร์จีนยกย่องกันว่าเป็นยุคทองของราชวงศ์ฮั่นตะวันตก และในรัชสมัยนี้ อาณาจักรฮั่นภายใต้การปกครองของจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ก็มีเนื้อที่แผ่ขยายกว้างใหญ่ยิ่งกว่าสมัยใด ๆ ก่อนหน้านี้ และแผนที่สาธารณรัฐประชาชนจีนในทุกวันนี้ก็มีเนื้อที่ใกล้เคียงกันกับเนื้อที่อาณาจักรฮั่นสมัยฮั่นอู่ตี้ (ทวีป วรดิลก,

2542 :187) ซึ่งแสนยานุภาพทางทหารที่ทำให้อาณาจักรฮั่นแผ่ขยายไปยังแดนไกลสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตกได้แก่

- 1) คลังเสบียงที่ด่านอิ้วเหมินกวนสมัยราชวงศ์ฮั่น ใช้เก็บเสบียงกรังเพื่อเป็นกองสนับสนุนเสบียงแก่ทหารประจำชายแดนบริเวณด่านอิ้วเหมินกวน
- 2) ป้อมส่งสัญญาณที่ตุนหวง เพื่อเตือนภัยศัตรูจู่โจม สมัยราชวงศ์ฮั่นได้มีการก่อสร้างป้อมส่งสัญญาณ มีหน้าที่คอยสอดแนมและแจ้งเหตุ
- 3) ใบเบิกทางที่ใช้ในการผ่านด่านชายแดนสมัยราชวงศ์ฮั่น มีตัวอักษรเขียนว่าหนังสือผ่านทางเขตจิงเยี่ย (โจวจยาหรง, 2547: 83)

1) ชงหนู

ในช่วงสมัยจักรพรรดิฮั่นเกาจู่ จักรพรรดิฮั่นเหวินตี้ และจักรพรรดิฮั่นจิ้งตี้ เนื่องจากกำลังของประเทศยังอ่อนแอ และเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง จึงได้ใช้นโยบายสร้างไมตรีกับเพื่อนบ้านด้วยการสมรส เนื่องจากในสมัยราชวงศ์ฮั่นมีนโยบายทางการเมืองในการสร้างไมตรีกับเผ่าชนกลุ่มน้อยด้วยการสมรส (โจวจยาหรง, 2547: 80) โดยยินยอมยกราชธิดาให้อภิเษกสมรสกับ “ชานยู⁴” ของพวกชงหนู และให้ลูกสาวตระกูลขุนนางแต่งงานกับพวกชงหนูชั้นหัวหน้าด้วย ทั้งยังยอมส่งเครื่องบรรณาการ ซึ่งก็คือข้าวและผ้าไหม ผ้าแพรจำนวนมากให้กับพวกชงหนู (ทวิป วรดิถก, 2542: 188) ทั้งนี้เพื่อชาวชงหนูจะได้ไม่เข้ามาปล้นสะดม แต่ชนเผ่าชงหนูก็ยังครบบกวนอยู่เสมอ ๆ เมื่อจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ขึ้นครองราชย์ มีพระประสงค์จะชำระความอับยศของราชวงศ์ (โจวจยาหรง, 2547: 80) โดยหลังจากที่พระองค์ได้ทำนุบำรุงประเทศชาติมาเป็นเวลานาน พอสมควร ความมั่นคงทางทรัพยากรและกำลังทหารเข้มแข็งขึ้นเป็นอันมาก จึงได้ประกาศทำมหาสงครามปฏิยุทธ์ต่อชงหนูถึง 3 ครั้ง ดังนี้ (คล่อง ศิริประภาธรรม, 2556: 73-74)

ปี 127 ก่อน ค.ศ. ส่งขุนพลเว่ยชิงไปสู้รบ ผลการสู้รบคือ การตั้งเขตการปกครองซัวฟิง

ปี 121 ก่อน ค.ศ. ส่งขุนพลฮั่วชวีปี้ง (หลานชายของเว่ยชิง) ไปสู้รบ ผลการสู้รบคือ การตั้ง 4 เขตการปกครอง ได้แก่ อูเว่ย จิงเยี่ย จิวเฉวียน และตุนหวง

ปี 119 ก่อน ค.ศ. ส่งขุนพลเว่ยชิงและขุนพลฮั่วชวีปี้ง (โจวจยาหรง, 2547: 81) นำกองกำลังทหารหลายแสนคนบุกเข้าโจมตีถึงใจกลางดินแดนซึ่งเป็นที่ตั้งของชนเผ่าชงหนูอย่างหนักหน่วง ผลที่สุดชนเผ่าชงหนูต้องถอยขึ้นไปทางเหนือของทะเลทรายมองโกเลีย นับตั้งแต่นั้นมา บริเวณชายแดนทางเหนือของอาณาจักรฮั่นตะวันตกจึงได้อยู่กันอย่างสงบสุขต่อมาเป็นเวลาช้านาน (โจวจยาหรง, 2547: 80)

⁴ กษัตริย์ชงหนู (เล่าชวนหัว, 2553: 94)

ขอบเขตการปกครองของราชวงศ์ฮั่นกว้างขวางขึ้น ทำให้เศรษฐกิจภาคเหนือของราชวงศ์ฮั่นเจริญรุ่งเรือง (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธ์พ และสุรภาพร รังษีอุทัย, 2554: 43)

นอกจากนี้ในปี 110 ก่อน ค.ศ. จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ยังคงเสด็จโดยพระองค์เองเป็นจอมทัพนำกำลังทหารม้าหนึ่งแสนเก้าหมื่นคนข้ามกำแพงเมืองจีนไปนอกด่านทางภาคเหนือ พระองค์ส่งคนเดินสารไปแจ้งแก่หัวหน้าเผ่าซงหนูว่า “เวียดนาม่องทางภาคใต้ที่กระด้างกระเดื่องกับราชอาณาจักรจีน ผลก็คือศิระษะของเวียดนาม่องขณะนี้แคว้นอยู่ที่ประตูเมืองหลวงของจีน ถ้ากษัตริย์ซงหนูคิดว่าจะมีความสามารถในการต้านทานแสนยานุภาพของจีนก็เตรียมตัวให้พร้อมเถิด บัดนี้ฮ่องเต้แห่งราชอาณาจักรจีนได้เสด็จข้ามด่านออกมาเพื่อเหยียบแผ่นดินของท่านให้เป็นหน้ากลอง หากยอมจำนนโดยดีเราก็จะอยู่ร่วมปฐพีนี้โดยสันติ กษัตริย์ซงหนูคิดดูให้ดีเถิด ทำไมจะต้องมารำศึกให้ลำบากอยู่ในทะเลทรายที่เว้งว่างและกันดารเช่นนี้” ปรากฏว่ากษัตริย์ซงหนูยอมรับไมตรีจากจีนอย่างไม่มีเงื่อนไข การแผ่แสนยานุภาพของจีนในสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ นับเป็นครั้งแรกที่ชาวฮั่นสามารถเดินทางจากเหนือจรดใต้ จากตะวันออกรจรดตะวันตกได้อย่างปลอดภัย ชาวจีนสามารถเชื่อมโยงแม่น้ำฮวงโห้ถึงแม่น้ำฉางเจียง และแม่น้ำจูเจียงถึงแม่น้ำยาหลู่เจียงได้ครบทั้งสี่สายในรัชสมัยนี้เอง นับแต่นั้นมา ชาวจีนยังเรียกประเทศของตนเองว่า “ซีอู่ไท่” หมายความถึงแม่น้ำทั้งสี่สายดังกล่าว คำว่าให้แปลว่าทะเล แต่คนจีนเรียกแม่น้ำที่มีขนาดกว้างใหญ่มากว่าไห่ด้วย คนจีนยังมีสำนวนว่าคนที่อยู่อาศัยตามแม่น้ำทั้งสี่ล้วนเป็นพี่น้องกันก็เป็นคำพูดที่เริ่มมาจากสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้เอง (เล่าชวนหัว, 2553: 94-95)

หลังจากมณฑลทางภาคเหนือสงบศึก จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ได้มีนโยบายโยกย้ายพลเมืองล้านกว่าคนไปบุกเบิกที่รกร้างเพื่อทำนา ณ ที่เหอเท่าและเหอซีโจ้วหลาง (เส้นทางสายไหมเลียบบแม่น้ำฮวงโห้) (คลองศิริประภาธรรม, 2556: 74) และหลังจากจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้สวรรคตไปแล้ว พระองค์ได้รับการถวายพระนามยกย่องสฤติพระเกียรติให้เป็น “ฮั่นบูเต้” ซึ่งแปลว่า “กษัตริย์นักรบ” ซึ่งเป็นข้อสรุปสำหรับผลงานอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ (วีระชัย โชคมุกดา, 2559: 88)

2) เผ่าฮั่น

ขณะนั้นเผ่าฮั่นถือโอกาสที่จีนกำลังยุ่งอยู่กับศึกกลางเมือง ได้เข้ายึดดินแดนภาคตะวันออกของเกาหลีและยาวเหยียดไปถึงทิเบต และยังคงยึดจีนอีกด้วย โดยส่งกองทัพมาประลองกำลังทางภาคเหนือ ก่อน จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้จึงเข้าทำศึกกับพวกฮั่นชั้นเต็ดซาด โดยเข้ายึดดินแดนมองโกลนอกและเส้นทางที่เผ่าฮั่นใช้ติดต่อกับภาคใต้เพื่อเขาเทียนชาน การเข้ายึดดินแดนสองภาคนี้ทำให้เผ่าฮั่นขาดการติดต่อระหว่างกันและต้องล่าถอยไปจากภาคเหนือของจีน และก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จีนได้มีโอกาสเปิดการติดต่อกับชนเผ่าต่าง ๆ ทางภาคตะวันตกของจีน (เลียง เสถียรสุด, 2516: 70-71)

3) ดินแดนด้านตะวันตก⁵

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ได้ส่งจางเชียนเป็นทูตไปเจริญไมตรียังดินแดนด้านตะวันตก (โจวจยาหรง, 2547: 82) รวมถึงยึดครองดินแดนต่าง ๆ ภาคตะวันตกเฉียงใต้จัดตั้งการปกครองเป็นจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ เยี่ยหลาง (ปัจจุบันอยู่ในภาคตะวันตกของมณฑลกุ้ยโจว) หยางเคอ (ปัจจุบันคืออำเภอซีซาง มณฑลเสฉวน) เวียดจ้วน (ปัจจุบันคืออำเภอชิงกู่ มณฑลเสฉวน) หูตู๋หรือเมืองไป๋หม่า (ม้าขาว) ยีโจว (เอ็กจีว) ซึ่งสมัยนั้นเป็นที่ตั้งศาลว่าการเมืองเอกของมณฑลหยุนหนาน และเมืองอื่น ๆ อีกหลายเมืองที่ถูกผนวกรวมเป็นจังหวัดในยุคต่อ ๆ มา (เล่าชวนหัว, 2553: 93-94)

4) เวียดนาม

ดินแดนมณฑลกว๋างตุ้งซึ่งจักรพรรดิจินซีอ๋องได้เข้ายึดไว้และตั้งเป็นจังหวัดหนึ่งของจีนนั้น ต่อมาเดียวท้าวผู้เป็นเจ้าของได้เข้ายึดภาคตะวันออกเฉียงมณฑลกว๋างซีและภาคเหนือของญวนแล้วประกาศตนเป็นเอกราช เข้ายึดฮกเกี้ยนและมณฑลจีเจียง ฆ่าข้าหลวงตรวจการใหญ่ของจีน ซึ่งจีนก็ไม่อาจทำอะไรได้นั้น มาสมัยจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ จึงยกทัพไปปราบและยึดดินแดนภาคนี้ได้ทั้งหมด และยังได้ยึดต่อไปถึงมณฑลไกวจีว เพื่อจะตัดทางไปยังอินเดีย โดยเข้าใจว่าภาคใต้ของไกวจีวหรือญวนนั้นคือดินแดนของอินเดีย และการเข้าใจผิดนี้ทำให้จีนยึดดินแดนมณฑลเสฉวนและญวนได้เกือบทั้งหมด (เลียง เสถียรสุด, 2516: 69)

ในสมัยราชวงศ์ฮั่น จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ทรงรวบรวมอาณาจักรนามเวียดเข้ามาไว้ใต้การปกครองของจีนเมื่อประมาณ 111 ปีก่อนคริสต์ศักราช ชาวพื้นเมืองในอาณาจักรนามเวียดต่อต้านการยึดครองของจีนอยู่เนือง ๆ トラบจนกระทั่ง ค.ศ. 40 จีนก็นำเอาระบบการปกครองแบบจีนและอารยธรรมจีนมาบังคับใช้ในอาณาจักรนามเวียด (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 83-84) จัดตั้งดินแดนแถบนี้รวม 9 จังหวัดได้แก่ เจี้ยนเอ่ออยู่ทางใต้ของเกาะไห่หนานหรือไห่หล่าปัจจุบัน จูหยายอยู่ทางเหนือของเกาะไห่หนานปัจจุบัน ชางหูปัจจุบันอยู่ในมณฑลกว๋างซี เฟิ่นหลินปัจจุบันอยู่ในมณฑลกว๋างซี หนานไห่ปัจจุบันอยู่ในมณฑลกว๋างตุ้ง เฮ่อผู้ปัจจุบันอยู่ในมณฑลกว๋างตุ้ง เจียงจื่อปัจจุบันอยู่ในประเทศเวียดนาม จิวเจินปัจจุบันอยู่ในประเทศเวียดนาม เย่อหนานปัจจุบันอยู่ในประเทศเวียดนาม (เล่าชวนหัว, 2553: 93)

⁵ สมัยราชวงศ์ฮั่น เรียกดินแดนที่ราบสูงทางตะวันออกของชงหลิงถึงทางตะวันตกของด่านอู่เหมินกวนและด่านหยิงกวนว่า ดินแดนตะวันตก ต้นสมัยราชวงศ์ฮั่น ดินแดนตะวันตกมีเมืองเล็ก ๆ 36 เมือง ทั้งหมดถูกชนเผ่าชงหนูเข้าครอบครอง เมื่อปี 138 ก่อน ค.ศ. จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ส่งจางเชียนเป็นทูตไปยังต้าเยว่ชื่อซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกของชงหลิง เพื่อเจรจาขอความร่วมมือให้ตีขนาบกองทัพของเผ่าชงหนู แต่ระหว่างเดินทางจางเชียนกลับถูกพวกทหารของชงหนูจับกุมเสียก่อนและถูกคุมขังอยู่สิบกว่าปี ต่อมาหลบหนีออกมาได้ ปี 119 ก่อน ค.ศ. จางเชียนเป็นทูตนำคณะกว่า 300 คนไปยังอูซุน ส่งอุปทูตไปยังต้าเยว่นและคังจีตามลำดับ (โจวจยาหรง, 2547: 82)

5) เกาหลี

เมื่อราชวงศ์ฮั่นมีอำนาจขึ้น ประสงค์จะติดต่อด้านชายและป้องกันชนเผ่าเร่ร่อนจากภาคเหนือของจีน จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้จึงทรงยกทัพไปเกาหลีประมาณ 109 ปีก่อนคริสต์ศักราช รวมเกาหลีเหนือเข้าไว้ในอำนาจได้ และตั้งการปกครองแบบจีนขึ้นในเกาหลี (เพ็ชรี สุมิตร, 2518: 83) โดยจัดตั้งเป็น 4 จังหวัด ได้แก่

1) เล่อล่างประกอบด้วยเมืองต่าง ๆ ในปัจจุบันหลายเมือง คือ ผิงอาน หนานเปย หวงไห่ และกรุงโซล

2) หลินถุนประกอบด้วยเมืองเจียงหยวนและเมืองเสียนจิ้งในปัจจุบัน

3) หยวนทู่อยู่ที่เมืองเสียนจิ้งทางใต้

4) เงินฟานประกอบด้วยเมืองยาจูเจียงตอนกลางจนจรดแม่น้ำตงเจียงเจียง (เล่าชวนหัว, 2553: 93)

6) ญี่ปุ่น

การติดต่อกับต่างประเทศโดยทางทะเลกับญี่ปุ่นก็ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรก ประชาชนเชื้อชาติต่าง ๆ ในทะเลจีนใต้ ชาวญี่ปุ่นและเกาหลีก็ได้เรียกตัวอักษรระบบที่รับไปจากจีนว่า “ตัวอักษรฮั่น” (ทวีป วรดิลก, 2542: 190)

7) เอเชียกลาง

สำหรับดินแดนทางบริเวณเอเชียกลาง ซึ่งโดยภูมิศาสตร์ไม่เหมาะกับการตั้งถิ่นฐานแบบจีน จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ก็ได้สร้างความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้นอย่างเป็นทางการแบบแผนที่เรียกว่าระบบเครื่องบรรณาการ (จิ้นกั๋ง) ผู้ปกครองหรือกษัตริย์ที่ปกครองดินแดนที่เป็นรัฐหรือประเทศโดยสืบทอดตำแหน่งกันมานั้น ยังคงมีอำนาจปกครองของตนอย่างเดิม แต่ขณะเดียวกันก็อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของผู้ว่าการทหารของจีน ซึ่งคล้ายกับกงสุลในสมัยอาณาจักรโรมันที่ประจำอยู่ตามดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ในอาณาจักรโรมัน แต่กษัตริย์หรือผู้ปกครองที่เวลานี้ ต้องถวายเครื่องบรรณาการแก่ราชสำนักฮั่น เป็นการแสดงโดยสัญลักษณ์ว่าขึ้นต่อราชสำนักฮั่น เครื่องบรรณาการส่วนใหญ่มักเป็นผลิตภัณฑ์พื้นเมืองและของขวัญล้ำค่าหายาก กษัตริย์หรือผู้ปกครองที่เวลานี้ มายังราชสำนักเป็นครั้งคราว เพื่อแสดงความจงรักภักดีและทูลบวตรชาวยุวที่ราชสำนัก เพื่อรับการศึกษาแบบจีน และทำหน้าที่เป็นตัวประกันด้วย แบบแผนความสัมพันธ์กับต่างประเทศดังกล่าวมานี้ กลายมาเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรจีนกับประเทศหรือรัฐต่าง ๆ หลังจากนั้นตลอดมา (ทวีป วรดิลก, 2542: 190)

3.2.4 นโยบายทางการทูต

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้เป็นนักการทูตที่มีสายพระเนตรยาวไกล (วีระชัย โชคมุกดา, 2559: 88) หลังราชวงศ์ฮั่นทำสงครามครั้งใหญ่กับเผ่าชงหนูอยู่หลายครั้ง จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ก็ได้ทราบเรื่องราวจากเชลยศึก

ชาวชงหนุว่า ที่ดินแดนทางตะวันตกมีรัฐหนึ่งชื่อต้าเยวชื่อ เจ้าผู้ครองรัฐถูกประมุขของชงหนุฆ่าตาย ศีรษะถูกชาวชงหนุนำไปทำเป็นภาชนะใส่เหล้า ชาวเยวชื่อถูกบังคับให้อพยพไปอยู่ที่เชิงเขาด้านเหนือของเขาเทียนชาน แต่ก็ถูกรัฐอูซุนโจมตีอีก จึงอพยพย้ายไปทางตะวันตกเฉียงใต้ถึงเมืองกุยสุ่ย (ปัจจุบันคือลุ่มแม่น้ำอามูร์ยาในเอเชียกลาง) จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้คิดว่าหากสามารถร่วมมือกับรัฐต้าเยวชื่อได้ ก็เท่ากับว่าได้ตัดแขนขาของเผ่าชงหนุออกไป และจะรับมือกับเผ่าชงหนุได้ง่ายขึ้น

พระองค์ตัดสินใจส่งทูตไปยังรัฐต้าเยวชื่อ การเดินทางไปเป็นทูตที่ต้าเยวชื่อจะต้องเดินผ่านเขตอิทธิพลของเผ่าชงหนุ เพราะฉะนั้นทูตที่จะส่งไปจึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถรอบตัว ใจกล้า มีสติปัญญา เก่งทั้งและบู๊และบุ๋น จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้จึงสั่งให้เปิดรับสมัครทหาร ในขณะนั้นจางเจียน ซึ่งเป็นขุนนางในตำแหน่ง หลางกวน (องครักษ์ของจักรพรรดิ) ก็เข้ามาสมัครและได้รับคัดเลือก

ศักราชเจี้ยนหยวนปีที่ 3 (138 ปีก่อนคริสตกาล) จางเจียนได้ถึงี่ฟูชาวชงหนุเป็นผู้นำทางนำคนกว่า 100 ชีวิตออกเดินทางจากเมืองหลงซี (ปัจจุบันคือบริเวณเมืองหลินเถาในมณฑลกานซู) อย่างยิ่งใหญ่เกรียงไกร เป็นเส้นทางที่เปล่าเปลี่ยวและห่างจากชุมชนคนที่ยังไม่เคยใช้เดินทางมาก่อน ขณะนั้นเส้นทางยาวนับพันกิโลเมตรของบริเวณเหอซีถูกเผ่าชงหนุยึดครองอยู่ แต่ก็ยังเป็นพื้นที่ที่ต้องเดินผ่าน พวกเขารุดหน้าไปอย่างระมัดระวัง แต่ก็ยังถูกทหารม้าของเผ่าชงหนุค้นพบ

จางเจียนถูกจับเป็นเชลยและถูกควบคุมไปที่หน้าพระพักตร์ของประมุขแห่งชงหนุ ประมุขกล่าวว่า “รัฐเยวชื่ออยู่ทางตอนเหนือของข้า ข้าจะอนุญาตให้คนของราชวงศ์ฮั่นเดินทางผ่านพื้นที่ของข้าไปได้อย่างไร หากข้าส่งคนไปเป็นทูตที่แคว้นหนานเยวบ้าง ราชวงศ์ฮั่นจะยอมให้พวกเขาผ่านไปหรือไม่” ประมุขกักตัวจางเจียนไว้ และเพื่อป้องกันไม่ให้เขาหนีออกจากเผ่าชงหนุ ประมุขจึงหาภรรยาให้เขาคนหนึ่ง ต่อมาก็ได้ให้กำเนิดบุตรชาย แต่จางเจียนยังคงถือคทาอาญาสิทธิ์⁶ที่จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ประทานให้อยู่ทุกวัน ไม่ยอมสูญเสียฐานะของการเป็นทูต และยังหาโอกาสที่จะหนีออกไปจากเผ่าชงหนุอยู่ตลอดเวลาเพื่อบรรลุภารกิจของตน

ผ่านไป 11 ปี จางเจียนแก่ลงไปมาก ลูกชายของเขาก็โตขึ้น ชาวชงหนุรู้สึกว่าเขาผสมผสานกลมกลืนเข้ากับเผ่าของตนแล้ว จึงลดความเข้มงวดในการควบคุมตัวเขาลง ในคืนเดือนมืดคืนหนึ่ง จางเจียนฉวยโอกาสขณะที่ชาวชงหนุไม่ได้ทำการป้องกัน พาพวกของเขาหนีออกไป พวกเขาเดินไปตามทางเล็ก ๆ ที่เปลี่ยวและไกลโพ้น จับสัตว์กินเป็นอาหาร ต้มเลือดแก้กระหาย กินเนื้อแก้หิว เดินทางกันตลอดหลายสัปดาห์จึงข้ามทะเลทรายโกบีที่กว้างใหญ่สุดลูกหูลูกตาผ่านสันเขาชงหลิ่ง (ปัจจุบันคือที่ราบสูงพาเมียร์) ที่มีหิมะปกคลุมจนเป็นน้ำแข็ง เดินทางถึงรัฐต้าหวาน (ที่ราบต่ำเฟอร์กานา ในประเทศอุซเบกิสถาน)

⁶ คทาอาญาสิทธิ์ ทำจากกำนัไม้ไผ่มีขนสัตว์ติดเป็นพู่ทั้งอันเหมือนไม้ขนไก่เป็นสัญลักษณ์แทนประเทศชาติ (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธพ และสุรภาพร รัชชัญญ์, 2554: 95)

เจ้าผู้ครองรัฐตำหว่านรู้มาว่าฮั่นเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ และคิดอยากไปมาหาสู่กับราชวงศ์ฮั่นมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก็มักจะหาโอกาสไม่ได้ เมื่อได้ข่าวว่าราชวงศ์ฮั่นส่งทูตมาก็ดีใจเป็นล้นพ้น จางเซียนเล่าถึงความประสงค์และประสบการณ์ที่ผ่านมาของตน และขอร้องให้เจ้าผู้ครองรัฐตำหว่านช่วยหาคนนำทางส่งพวกเขาไปยังรัฐต้าเยว่ชื่อ เจ้าผู้ครองรัฐตำหว่านรู้สึกว่จางเซียนเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญและซื่อสัตย์ จึงจัดหาล่และผู้นำทางส่งให้พวกเขาเดินทางไปยังดินแดนทางตะวันตก เมื่อถึงรัฐคังจวี (ปัจจุบันคือตอนกลางและตอนปลายของแม่น้ำซีร์ดาร์ยาในประเทศคาซัคสถาน) ชาวทังจวีก็ใช้รถและม้าพาพวกเขาไปส่งยังรัฐต้าเยว่ชื่อ

หลังเดินทางถึงรัฐต้าเยว่ชื่อ จางเซียนก็ดีใจยิ่ง คิดว่าในที่สุดก็ไม่ต้องแบกรับสิ่งที่จักรพรรดิมอบหมายไว้อีก ได้ทำภารกิจของตนเสร็จสิ้นแล้ว แต่ก็มีเรื่องที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ หลังเจ้าผู้ครองรัฐต้าเยว่ชื่อถูกเผ่าซงหนูฆ่าตายและแต่งตั้งภรรยาของเขาขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนคร พวกเขาปราบปรามและปกครองรัฐต้าเยว่ชื่อ (ปัจจุบันอยู่ทางตอนเหนือของประเทศอัฟกานิสถาน) ที่นั่นมีความอุดมสมบูรณ์ มีโภคทรัพย์มากมาย ไม่ถูกรุกรานจากภายนอก ใช้ชีวิตกันอย่างสงบและสุขสบาย ไม่มีความมุ่งหมายที่จะแก้แค้นเผ่าซงหนูเลย นอกจากนี้เจ้าผู้ครองรัฐต้าเยว่ชื่อยังเห็นว่าตนเองอยู่ไกลจากราชวงศ์ฮั่น แม้จะมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นก็ไม่มีประโยชน์อะไร ไม่ว่าจะจางเซียนจะปลุกปั่นโน้มน้าวอย่างไร เจ้าผู้ครองรัฐต้าเยว่ชื่อยังไม่มีท่าทีที่ชัดเจน

1 ปีผ่านไป จางเซียนรู้สึกว่หากยังอยู่ที่นี้ต่อไปก็ไม่มีจุดหมายจึงเดินทางกลับ และเพื่อหลีกเลี่ยงไม่เดินทางผ่านเขตอิทธิพลของเผ่าซงหนู พวกเขาจึงเปลี่ยนเส้นทางไปใช้เส้นทางทางใต้ข้ามสันเขาซงหลังไปตามเชิงเขาด้านเหนือของภูเขาคุนหลุน ผ่านซาเซอ (ปัจจุบันคือเมืองซาเซอในมณฑลซินเจียง) อวีเถียน (ปัจจุบันคือเมืองเหอเถียนในมณฑลซินเจียง) ซ่านซ่าน (ปัจจุบันคือเมืองร่วเซียงในมณฑลซินเจียง) เป็นต้น เข้าสู่เขตที่อยู่ของชาวเซียง แต่ก็ถูกเผ่าซงหนูสกัดจับได้อย่างไม่คาดคิด ต้องยอมทนต่อความยากลำบากเป็นเวลาถึงกว่า 1 ปี และด้วยความบังเอิญที่ประมุขของเผ่าซงหนูสิ้นพระชนม์ลง เกิดการจลาจลขึ้นภายในเผ่าซงหนู จางเซียนจึงได้พาภรรยาชาวซงหนูของเขาหนีกลับไปยังราชวงศ์ฮั่น

จางเซียนเดินทางผ่านหลายพื้นที่ ทั้งทางตอนใต้และตอนเหนือของเขาเทียนซาน เอเซียกลาง และเอเชียตะวันตก นับเป็นคนแรกของบรรดาแคว้นที่อยู่ในเขตที่ราบภาคกลางที่เดินทางไปถึงดินแดนตะวันตก นับตั้งแต่ออกเดินทางจนกลับมาเขาใช้เวลาทั้งสิ้น 13 ปี

ในตอนต้นที่นำคนไปกว่า 100 ชีวิต สุดท้ายกลับเหลือเพียงเขาและธังอู่ฟูเท่านั้น จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้เมื่อได้ฟังเขาเล่าถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาในช่วงหลายปีนี้ก็ซาบซึ้งใจเป็นอย่างมาก แต่งตั้งเขาขึ้นเป็นขุนนางตำแหน่งไท่จาง

ต่อมาจางเซียนได้ติดตามนายพลเว่ยซิงออกทำการสู้รบกับเผ่าซงหนู และเนื่องด้วยมีความดีความชอบจึงได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นป๋อวังโหว่ ผ่านไปเพียงไม่กี่ปีเขาและหลีกว้างบุกโจมตีเผ่าซงหนูได้ แต่เนื่องจากความล่าช้าเดินทางไปไม่ถึงตามระยะเวลาที่กำหนดจึงต้องโทษตัดศีรษะประหารชีวิต เขาใช้ตำแหน่งของตนเองมาขอใช้ความผิดแทนจึงต้องกลายเป็นสามัญชนคนหนึ่ง

ศักราชหยวนโช่วปีที่ 4 (119 ปีก่อนคริสตกาล) จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้คิดอยากร่วมมือกับรัฐอุซุนโจมตีเผ่าซงหนู จึงส่งจางเซียนไปเป็นทูตที่ดินแดนทางตะวันตกอีกครั้ง ครั่งนี้มีคณะทูตเดินทางไปจำนวน 300 กว่าชีวิต แต่ละคนมีม้าคนละ 2 ตัวไว้ไว้ไว้กับแพะจำนวนกว่าหมื่นตัว มีเงินทองและผ้าแพรไหมติดตัวไปมูลค่านับร้อยล้าน ในเวลานั้นเผ่าซงหนูถูกขับไล่ออกจากบริเวณเหอซีแล้ว เส้นทางจึงปลอดภัยไม่มีอุปสรรคขวางกั้น พวกเขาเดินทางถึงรัฐอุซุนอย่างราบรื่น จางเซียนพยายามพูดเกลี้ยกล่อมให้รัฐอุซุนย้ายกลับไปอยู่ที่เก่าที่อยู่ทางตะวันออก แต่ชาวอุซุนนั้นเมื่อเอ่ยถึงเผ่าซงหนูก็กลัวกันจนขวัญหนีดีฝ่อ ทั้งยังเห็นว่าราชวงศ์ฮั่นอยู่ห่างไกลจากพวกเขามาก ไม่สามารถช่วยเหลืออะไรพวกเขาได้จึงไม่ยอมอพยพไป จางเซียนพักอาศัยอยู่ที่รัฐอุซุนแล้วส่งผู้ช่วยทูตจำนวนมากแยกกันเดินทางไปยังรัฐต้าหวาน คังจิ๋ว ต้าเยว่ซื่อ อานซี เซินตู อวี๋เถียน เซียนหมี่ เป็นต้น ที่ไปไกลสุดคือรัฐหลัวหม่าตี้และเป่ย์เพยที่อยู่เลียบชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

ศักราชหยวนตั้งปีที่ 2 (115 ปีก่อนคริสตกาล) เจ้าผู้ครองรัฐอุซุนส่งทูตจำนวนหลายสิบคนพร้อมทั้งล่่ามและผู้นำทางติดตามจางเซียนมาถึงราชวงศ์ฮั่น นับเป็นครั้งแรกที่ทูตจากทางตะวันตกเดินทางมาถึงเขตที่ราบภาคกลาง พวกเขาถวายม้าดีจำนวนหลายสิบตัวให้กับจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ และด้วยเหตุนี้เองทำให้จางเซียนได้ขึ้นเป็นขุนนางตำแหน่งต้าสิงลี่ (ตำแหน่งขุนนางที่รับผิดชอบด้านการต่างประเทศรวมถึงการไปมาหาสู่กับเมืองขึ้นที่อยู่โดยรอบ) ปีต่อมาจางเซียนก็เสียชีวิต ผู้ช่วยทูตที่เขาส่งไปทั้งหมดได้ทยอยกันนำคณะทูตจากรัฐต่าง ๆ เดินทางมาถึงเมืองฉางอัน การผูกสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์ฮั่นกับรัฐต่าง ๆ ทางตะวันตกก็ได้ก่อตัวขึ้น

หลังจากนั้นเป็นต้นมา ทูตของราชวงศ์ฮั่นก็ไปมาหาสู่กับรัฐต่าง ๆ ทางตะวันตกอย่างต่อเนื่องมากที่สุดก็ปีละสิบกว่าครั้ง น้อยที่สุดก็ปีละ 5-6 ครั้ง และต่างก็ใช้ชื่อของป๋อวังโหว่มาเรียกความเชื่อมั่นจากแคว้นต่าง ๆ รัฐอุซุนเห็นว่าอาณาภาพของกองทัพราชวงศ์ฮั่นซบเซาหายไปไกล มีกำลังทรัพย์มากมายมหาศาล จึงให้ความสำคัญต่อการติดต่อกับราชวงศ์ฮั่น และขอผูกมิตรด้วยการแต่งงาน

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ให้องค์หญิงซีจวินธิดาของหลิวเจี้ยนเจ้าผู้ครองแคว้นเจียงตูแต่งงานกับคุณม่อ เจ้าผู้ครองรัฐอุซุน หลังซีจวินเสียชีวิต จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ก็ให้องค์หญิงเจี๋ยโยวแต่งงานกับเฉินโจว เจ้าผู้ครองรัฐอุซุน ทั้งสองรัฐผูกมิตรด้วยการแต่งงานกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ราชวงศ์ฮั่นได้ “เปิดทางสู่ดินแดนตะวันตก” จางเซียนเป็นผู้สร้างคุณูปการเป็นคนแรก เส้นทางที่เขาบุกเบิกทั้งหมดได้กลายเป็นเส้นทางการค้า

จากที่ราบภาคกลางไปสู่ดินแดนตะวันตกที่สำคัญของคนรุ่นหลัง และเป็นเส้นทางหลักของการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่ายอีกด้วย (หลี่เฉวียน, 2556: 160-164) จากนั้น ผ้าไหม วิธีการทำกระดาษและศิลปะต่าง ๆ ของจีนก็ได้แพร่เข้าสู่ดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลกโดยผ่านทางสายไหม ส่วนเครื่องหอมและผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ ของนานาประเทศก็ได้แพร่เข้าสู่จีนโดยผ่านเส้นทางสายไหมเช่นกัน

จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ได้ปูพื้นฐานให้แก่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างจีนกับโลกตะวันตก ฉางอันราชธานีของราชวงศ์ฮั่นเคยเป็นศูนย์กลางการเมืองและเศรษฐกิจของทวีปเอเชียในสมัยนั้น ส่วนเส้นทางสายไหมก็เป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมจีนกับตะวันตกอยู่หลายร้อยปีจนเส้นทางคมนาคมทางทะเลได้เกิดบทบาทขึ้นมาแทนในช่วงศตวรรษที่ 8 (วีระชัย โขคมุกดา, 2559: 89-90)

3.2.5 นโยบายการค้าต่างประเทศ

60 ปีก่อน ค.ศ. รัฐบาลฮั่นตะวันตกจัดตั้ง “เมืองรักษาการ” ขึ้นในแคว้นซีอี่ เพื่อบริหารด้านการเมืองการทหารและรักษาความปลอดภัยทั่วไปของพ่อค้าที่ไปมาหาสู่กันบนเส้นทางสายไหมและเป็นการเริ่มการปกครองอย่างเป็นทางการที่รัฐบาลกลางมีต่อซีอี่ (ซินเจียง) นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (คล่อง ศิริประภาธรรม, 2556: 75) หลังจากที่จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ได้ส่งทูตไปเยี่ยมเยียนอาณาจักรต่าง ๆ ในซีอี่ ราชวงศ์ฮั่นและอาณาจักรต่าง ๆ ในซีอี่ต่างก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทูตและพ่อค้าที่ส่งมาก็เดินทางไปมาอย่างต่อเนื่อง (สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธพ และสุรภาพร รังษีอุทัย, 2554: 96) ในช่วงนั้นการค้าขายของจีนกับต่างประเทศเป็นไปอย่างคึกคักจากการเปิดเส้นทางสายไหม กองทัพจีนนอกจากไปทำสงครามแล้วยังมีพ่อค้าวาณิชพ่วงขบวนไปด้วย (เล่าชวนหัว, 2553: 66) ไยไหมและผ้าไหมจากนครหลวงฉางอันก็ได้ลำเลียงไปทางตะวันตกโดยผ่านเหอซีโจ้วหลาง (เลียบบแม่น้ำฮวงโห) เข้าสู่ซีอี่และส่งต่อไปถึงอานซี (แถบที่ราบสูงอิหร่านและอิรักในปัจจุบัน) และลำเลียงต่อไปยังตำฉิน (กรุงโรม) ทวีปยุโรป ซึ่งเรียกกันว่า เส้นทางสายไหม ที่ลือชื่อ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจีนกับเอเชียกลางและยุโรปก็ได้ติดต่อค้าขายกันมาตลอดโดยผ่านเส้นทางสายไหม (คล่อง ศิริประภาธรรม, 2556: 75) เกิดเมืองการค้าขึ้นมากมายโดยมีฉางอันเป็นศูนย์กลาง สินค้าและสิ่งของต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนกันอยู่เสมอ อาทิ ผลไม้ เช่น องุ่น มุขุ (พืชชนิดหนึ่งใช้ทอผ้า) แดงโม ได้นำเข้ามาที่ฉางอันและผ้าไหม วิธีการถลุงเหล็ก เทคนิคการเจาะบ่อน้ำก็เผยแพร่ไปสู่ซีอี่ โดยนายช่างของฮั่น ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของแต่ละชนเผ่ามีชีวิตชีวายิ่งขึ้น (คล่อง ศิริประภาธรรม, 2556: 74-75) ทั้งนี้พ่อค้าและผู้ประกอบอาชีพอิสระประเภทช่างฝีมือต้องแจ้งจำนวนทรัพย์สินที่ครอบครองต่อทางการ เพื่อประเมินเก็บภาษีในอัตราร้อยละสอง ใครปิดบังความจริงมีโทษทางอาญาถึงขั้นริบทรัพย์สินและยังต้องถูกเนรเทศไปอยู่ชายแดนเป็นเวลาหนึ่งปี ผู้ใดสามารถชี้ช่องว่ามีคนปกปิดทรัพย์สินแท้จริงของตนจะได้รับสินบนในการชี้ช่องโดยการยกทรัพย์สินที่ถูกริบเข้าหลวงนั้นให้ครึ่งหนึ่ง (เล่าชวนหัว, 2553: 66)

4. บทสรุป

ในสมัยอันเหวินตี้ต่อเนื่องถึงยุคอันจิงตี้ ถือเป็นหนึ่งในยุครุ่งเรืองของราชวงศ์ฮั่นภายใต้การปกครองเหวินจิง ซึ่งได้นำหลักการปกครองแบบอู่เหวยตามแนวทางปรัชญาลัทธิเต๋า มาประยุกต์ใช้กับการปกครองและดำเนินนโยบายที่เป็นรากฐานอันมั่นคงของราชวงศ์ฮั่นตะวันตก ได้แก่ นโยบายผ่อนพักราษฎรตามปฐมจักรพรรดิอันเกาจู่ โดยการลดภาษี ลดการเกณฑ์แรงงาน ลดภาระประชาชน เนื่องจากจักรพรรดิอันเหวินตี้ทรงประสบกับความยากลำบากมาตั้งแต่ก่อนครองราชย์ ทำให้ทราบถึงความแร้นแค้นของประชาชนเป็นอย่างดี พระองค์ใส่พระทัยต่อความเจริญของการเกษตรและพัฒนาด้านอุตสาหกรรมควบคู่กัน พร้อมกับส่งเสริมการพาณิชย์ระหว่างเมืองต่าง ๆ ทำให้เกิดการคมนาคม ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นคนชาติเดียวกัน นับแต่นั้นมาชาวจีนเริ่มหันมาเรียกตนเองว่าชาวฮั่น และเพื่อเป็นการสร้างสภาวะแวดล้อมให้เหมาะสมกับการกิจกรรมจึงดำเนินนโยบายสมานฉันท์กับเพื่อนบ้าน เช่น นโยบายอภิเชษฐสมรสผูกสัมพันธ์ไมตรีกับชนฮั่น นักโทษชั้นประหารลดโทษให้ด้วยการส่งไปอยู่ชายแดนเพื่อพัฒนาชายแดนและป้องกันภัยจากอริราชศัตรู ผูกสัมพันธ์กับเวียดนามอย่างนุ่มนวล ทั้งยังหลีกเลี่ยงการใช้กำลังที่เกินความจำเป็นและปฏิรูประบบตุลาการ นโยบายดังกล่าวต่อเนื่องมาถึงยุคอันจิงตี้ ทำให้เศรษฐกิจของอาณาจักรอันรุ่งเรือง ไพร่ฟ้ามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มั่นคง แผ่นดินเป็นปึกแผ่นเข้มแข็ง ราชวงศ์ฮั่นจึงมีเสถียรภาพมาโดยตลอด ซึ่งในสมัยจักรพรรดิอันเหวินตี้ยังมีการดำเนินนโยบายป้องกันประเทศอีกด้วย ทั้งนี้การปกครองนครรัฐควบคู่กับการแบ่งเขตการปกครอง และนโยบายแก้ไขปัญหากลุ่มอิทธิพลภายในประเทศสมัยจักรพรรดิอันเหวินตี้ รวมถึงนโยบายลดทอนดินแดนในครอบครองของเจ้านครรัฐสมัยจักรพรรดิอันจิงตี้ก็ได้ส่งผลให้เกิดกฎ 7 แคว้นขึ้นในยุคของจักรพรรดิอันจิงตี้ หลังการabolishเจ็ดเจ้านครรัฐแล้ว อำนาจส่วนกลางจึงได้มั่นคงอย่างแท้จริง

ในสมัยจักรพรรดิอันอู่ตี้ ถือเป็นยุคทองของฮั่นตะวันตก จักรวรรดิต้าฮั่นแผ่ขยายอาณาจักรและอิทธิพลกว้างใหญ่ไพศาล บ้านเมืองมีความสงบสุขได้ระยะหนึ่งจากผลพวงการปกครองยุคเหวินจิง จักรพรรดิอันอู่ตี้ดำเนินนโยบายตามแนวทางของจักรพรรดิอันจิงตี้ผู้เป็นพระบิดาในการฟื้นฟูอำนาจส่วนกลางด้วยการลดทอนอำนาจเจ้านครรัฐและปราบปรามผู้มีอิทธิพลภายในประเทศ ในด้านนโยบายด้านวัฒนธรรม จักรพรรดิอันอู่ตี้ได้เลือกใช้นโยบายชูปรัชญาขงจื้อเป็นเอกลงคำสั่งยกเลิกร้อยสำนัก ให้นำถือแต่ลัทธิขงจื้อเพียงลัทธิเดียว เพื่อเป็นแบบอย่างมาตรฐานในการปฏิบัติและเพื่อให้การปกครองอาณาจักรกับประชากรที่เพิ่มขึ้นและหลากหลายชนชาติดำเนินไปอย่างมีเอกภาพ ส่งผลเห็นนโยบายทางการเมืองและระบบแนวคิดในการปกครองแตกต่างจากยุคครุศาสตร์เหวินจิงอย่างสิ้นเชิง ตั้งแต่นั้นลัทธิขงจื้อกลายเป็นแนวทางการปกครองสืบเนื่องต่อมาอีกหลายราชวงศ์ จักรพรรดิอันอู่ตี้ยังได้จัดตั้งระบบตรวจคัดเลือกบุคคลเข้ารับราชการด้วยการตั้งสำนักราชบัณฑิตยสถาน วางกฎเกณฑ์ในการสอบคัดเลือกอย่างมีระบบขั้นตอนและยกเลิกระบบอภิสิทธิ์ของ

พวกชนชั้นศักดินาหรือเจ้าที่ดินผู้มีอิทธิพล ทั้งสามชั้นนี้ถือเป็นจุดเด่นในเรื่องการเมืองการปกครองของจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ที่วางรากฐานอันมั่นคงให้กับราชวงศ์ฮั่นในระดับหนึ่ง

จากการที่ต้นสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ดำเนินนโยบายผ่อนพักราษฎร ทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข สังคมและเศรษฐกิจพัฒนามากขึ้น รัฐบาลมีทรัพย์สินสำรองและเสบียงอาหารสมบูรณ์ขึ้นมากมาย ผลสำเร็จจากการขุดคลองชลประทาน ทำให้เกษตรกรรมพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อุตสาหกรรมที่ยังอยู่ในขั้นหัตถกรรมก็ได้ขยายตัวออกไปอย่างรวดเร็วเช่นกัน ในขณะเดียวกันพ่อค้าก็มีทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้นทุกวัน การเอาเปรียบขูดรีดของเจ้าที่ดิน การก่อสร้างพระราชวัง และใช้ทหารออกสงครามติดต่อกันหลายปี ส่งผลให้มีความจำเป็นต้องดำเนินนโยบายเศรษฐกิจใหม่ ด้านราชการสงคราม มีการปราบปรามชนหู ส่วนในเวียดนาม เกาหลี และดินแดนต่าง ๆ ภาคตะวันตกเฉียงใต้ก็ได้จัดตั้งการปกครองเป็นจังหวัดต่าง ๆ และติดต่อกับต่างประเทศโดยทางทะเลกับญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก ในเอเชียกลางก็ให้ส่งเครื่องบรรณาการให้แก่จีน รวมถึงเข้ายึดดินแดนมองโกลนอกและเส้นทางที่เฒ่าฮั่นใช้ติดต่อกับภาคใต้เพื่อที่เขาเทียนชาน ทำให้จีนได้มีโอกาสเปิดการติดต่อกับชนเผ่าต่าง ๆ ทางภาคตะวันตกของจีน ด้านนโยบายทางการทูต จักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ทรงเป็นนักการทูตที่มีสายพระเนตรยาวไกล พระองค์ส่งจางเชียนเป็นทูตไปเจริญไมตรียังดินแดนด้านตะวันตก ทำให้ทูตและพ่อค้าเดินทางไปมาอย่างต่อเนื่อง ด้านนโยบายการค้าต่างประเทศ รัฐบาลฮั่นตะวันตกจัดตั้งเมืองรักษาการขึ้นในแคว้นซีอี่ เพื่อบริหารด้านการเมืองการทหารและรักษาความปลอดภัยทั่วไปของพ่อค้า สินค้าและสิ่งของต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนกันอยู่เสมอ อาทิ ผลไม้ เช่น องุ่น มุขู แดงโม ได้นำเข้ามาที่ฉางอัน และผ้าไหม วิธีการถลุงเหล็ก เทคนิคการเจาะบ่อน้ำก็เผยแพร่ไปสู่ซีอี่ เกิดเมืองการค้าขึ้นมากมายโดยมีฉางอันเป็นศูนย์กลาง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจีนกับเอเชียกลางและยุโรปก็ได้ติดต่อกันมาตลอดโดยผ่านเส้นทางสายไหม นอกจากนี้พ่อค้าต้องจ้างจำนวนทรัพย์สินที่ครอบครองต่อทางการ เพื่อประเมินเก็บภาษีในอัตราร้อยละสองด้วย

ระบบแนวคิดในการปกครองและนโยบายทางการเมืองทั้งหมดที่กล่าวมานี้ทำให้เกิดความสำเร็จด้านการเมืองการปกครองในยุครัฐศาสตร์เหวินจิงและยุคจอมจักรพรรดิฮั่นอู่ตี้ ซึ่งส่งผลให้อาณาจักรต้าฮั่นรุ่งเรืองเป็นมหาอำนาจแห่งภูมิภาค

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- ก่อศักดิ์ ไชยรัศมีศักดิ์. (2550). **มหาอาณาจักรอัน**. กรุงเทพฯ: บุ๊คส์ไมล์.
- คลอง ศิริประภาธรรม. (2556). **ประวัติศาสตร์จีน กำเนิดมนุษย์ดึกดำบรรพ์ถึงอารยธรรมใหม่**. กรุงเทพฯ: ตาตา.
- โฉวยาทรง. (2547). **ประวัติศาสตร์จีน**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ทวีป วรติลก. (2542). **ประวัติศาสตร์จีน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- เพ็ชรี สุมิตร. (2518). **ประวัติอารยธรรมจีน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เล่าชวนหัว. (2553). **อัน : ชาดพันธุ์ที่ไม่มีวันตาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- เลียง เสถียรสุด. (2516). **ประวัติวัฒนธรรมจีน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- วีระชัย โชคมุกดา. (2559). **7 มหาจักรพรรดิจีน ประวัติศาสตร์ปฐมบุรุษผู้สร้างจักรวรรดิ**. กรุงเทพฯ: ยิปซี.
- สายฝน รุ่งประเสริฐ วรรณสินธพ และสุรภาพร รังษิอุทัย. (2554). **ประวัติศาสตร์จีน ยุคราชวงศ์ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: เพชรกระรัต.
- หวาง เฟิง. (2547). **แลหลังประวัติศาสตร์จีน**. เชียงใหม่: หจก. เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์.
- หลี่เฉวียน. (2556). **ประวัติศาสตร์จีนฉบับย่อ**. กรุงเทพฯ: มติชน.